بزووتنەوەی سۆسیالیستی کوردستان

(١٩٧٦-١٩٨٢)

توێژینەوەیەکی مێژوویی سیاسییە

ئەحمەد حەمەدئەمین

پێشەکی

بیرۆکەی دامەزراندنی بزووتنەوەی سۆسیالیستی کوردستان، هەڵقوڵاوی بیروباوەڕی ئەو تێکۆشەرو نیشتمانپەروەرانە بوو، کە دوای نسکۆ شۆڕشی ئەیلول لە ساڵی١٩٧٥، بەردەوامی خەباتی نیشتمانیو شۆڕشیان بە پێویست دەزانی، لەم سۆنگەشەوە هەندێکیان نەچوونە ژێر باری ئەو بارودۆخەو ئاودیوی سنوورەکانی ڕۆژهەڵاتی کوردستان نەبوون، ئەوانە دیکەش کە ئاوارەبوون هەر زوو کەوتنە کۆبونەوە بۆ ئەوەی بڕیار لە چارەنووسی خۆیان بدەن. دیدارو گفتوگۆی نێو دانووستانەکان هەموویانی هێنایە سەر بیری ئەوەی بگەڕێنەوە عیراقو، ڕێکخراوێکی سیاسی دابمەزرێنن، بە مەرجێ ئەم ڕێکخراوە هەر دوو باڵی پارتی دیموکراتی کوردستان، (باڵی مەلا مستەفا بارزانیو باڵی مەکتەبی سیاسی) لە خۆیدا کۆبکاتەوەو، هەوڵی سارێژکردنی ئەم ناکۆکیو دووبەرەیەکییە بدات کە شۆڕشی کوردستان لە ساڵی ١٩٦٤ تووشی هاتبوو. بەمەش لە ئاکامی هەوڵو کۆششی پۆلێك لەم تێکۆشەرانە بزووتنەوەی سۆسیالیستی کوردستان لە سەرەتاکانی مانگی کانوونی دووەمی ١٩٧٦ هاتە دامەزراندن. لێرەشدا بۆ شەنو کەوکردنی بیرۆکەی دامەزراندنی بزووتنەوەی سۆسیالیستی کوردستانو، ڕۆڵی لە هەڵگیرسانەوە شۆڕشی نوێو بەشداری کردنی لە خەباتی نیمچە بەرەی لە ناو یەکێتی نیشتمانی کوردستانو هۆکارەکانی جیابوونەوەی باڵێکیان لە ٢١ی مارتی١٩٧٩ لەم نیمچە بەرەیەدا، بەردەوامی باڵێکی تریان لە خەباتو تێکۆشان لە ناو یەکێتی تا ساڵی ١٩٨٢. لە دووتۆی توێژینەوەیەکدا ئەم ئەرکەمان گرتە ئەستۆ.

هەڵبەتە کارێکی لەم جۆرە بابەتە پێویستی بە وردبوونەوەو پشوو درێژیی هەیە، بۆ ئەوەی بتوانیت بە سەرکەوتووانە مامەڵە لەگەڵ زانیاری نێو سەرچاوەکان بکەیتو، بێ لایەنانە بابەتەکان هەڵسەنگێنیتو ڕاشکاوانە بیروڕای خۆت بڵێیت. لێرەشدا ئەگەرچی ئەم ئاڵۆزییە لە زانیاری نێو سەرچاوەکان لەگەڵ درەنگ دەسکەوتنی هەندێ لە سەرچاوەکانو دەرفەت نەبوونی بینینی هەندێ لە بەشداربووانی ڕووداوەکان بوونەتە فاکتەرێك لە دواکەوتنی تەواوبوونی توێژینەوەکە، بەڵام نەبوونەتە هۆکاری ئەوەی توێژینەوەکە بە ئەنجام نەگات، کە لە پێشەکیو دوو بەشو ئەنجام پێکهاتووە.

بەشی یەکەم: کە دوو تەوەر لە خۆی دەگرێت.

لە تەوەری یەکەمدا باس لە هەلومەرجی ئەم سەردەمی کوردستان دەکەین، کە دوای نسکۆی شۆڕش لە ساڵی ١٩٧٥ هاتبووە پێشەوەو، لە ئەنجامی ئەم بارودۆخەوە دواتر بیرۆکەی دامەزراندنی بزووتنەوەی سۆسیالیستی کوردستان گەڵاڵە دەبێت.

له تەوەری دووەمدا باس لەم بیروباوەڕانە دەکەین کە دامەزرێنەرانی بزووتنەوە سۆسیالیستی کوردستان لە سەری ڕێککەوتوون‌و، لەم چوارچێوەیەشدا دەستیان بە چالاکییە سەرەتاییەکان کردووە.

بەشی دووەم: کە لە دوو تەوەر پێکهاتووە:

لە تەوەری یەکەم: باسی لە ڕۆڵی بزووتنەوەی سۆسیالیستی کوردستان دەکەین لە هەڵگیرسانەوە شۆڕشی نوێدا لەگەڵ بەشداری کردنی لە خەباتی نیمچە بەرەیی لە ناو یەکێتی نیشتمانی کوردستاندا.

لە تەوەری دووەم: شرۆڤەی ئەو هۆکارانە دەکەین کە بوونەتە هاندەری ئەوەی بزووتنەوەی سۆسیالیستی کوردستان بڕیاری جیابوونەوەی خۆی لە خەباتی نیمچە بەرەیی لە ناو یەکێتی نیشتمانی کوردستان بدات. لەگەڵ دوا ئاکامەکانی ئەو جیابوونەوەیە.

لە ئەنجامدا ئاماژە بۆ ئەو خاڵانە دەکەین کە لە دوو توێی باسەکەدا پێ گەیشتوون.

دیارە بۆ باسێکی وا توێژەر پێویستی بە سەرچاوە گەلێك دەبێت بۆ ئەوەی پشت بە زانیارییەکانیان ببەستێت، بۆیە ئەم توێژینەوەش زانیارەکانی بە چەندین سەرچاوەی جیاواز پشت ئەستوور کردووە، وەك:

یەکەم: نووسراو بەیاننامەو دیکۆمێنتی تایبەت بە مێژووی ئەو سەردەمە.

دووەم: یادداشتنامەی زۆرێك لەو کەسایەتیانەی کە بەشداری ڕووداوەکانیان کردووەو ڕۆڵیان بینیوە، وەکو نەوشێروان مستەفا ئەمین(لە کەناری روباری دانوبەوە بۆ خری ناوەزەنگ، پەنجەکان یەکتری ئەشکێنن) کە سەرچاوەی زۆر بە سوودن، لەبەر ئەوەی نووسەر یەکێك بووە لەم کەسایەتییەکانی ناو ڕووداوەکان‌و لە هەندێ کاتدا ڕاشکاوانەو بوێرانە هەڵەو لادانەکانی باس کردووە، ئیتر بۆ ئەم توێژینەوەیە بەرگی یەکەمیان زۆر بە سوود بووە، هەروەها سوود لە یادداشتەکانی: ڕێباز(قەندیل بەغدای هەژاند)، سەید کاکە(بیرەوەری پێشمەرگەیەك)، مەلاشێم حەمەدی حاجی ئۆمەرانی(سەرەتای شۆڕشی نوێی ساڵی١٩٧٦ چۆن دەستی پێکرد؟!)، پشکۆ نەجمەدین(ئەزمون یاد)و، چەند بیرەوەرییەکی دیکە وەرگیراوە.

سێیەم: ئەو کتێبە مێژووییانەی کە دەربارەی ئەو سەردەمە بە زمانە جیاجیاکان نووسراون وەکو: بەهرۆز گەلاڵی(ڕەسول مامەند ٥٠ ساڵ تەمەن‌و ٣٣ ساڵ خەبات)، شاخەوان شۆڕش، قادر شۆڕش چل ساڵ خەبات‌و تێکۆشان...)، مەلا بەختیار(یاخی بوون لە مێژوو لێکدانەوەی ئاوەژوونەکردنی ڕاستیەکان)، صلاح الخرسان (التيارات السياسية في كردستان العراق قراءة في ملفات الحركات والاحزاب الكردية في العراق ١٩٤٦-٢٠٠١).

چوارەم: ئەو توێژینەوە ئەکادیمیانەی کە دەربارەی ئەو سەردەمە نووسیویانە، لە سەرووی هەموویانەوە، نامەی ماستەری، سەروەر عەبدولرەحمان عومەر(یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان دامەزراندن‌و دەست پێ کردنەوەی شۆڕش ١٩٧٥-١٩٧٦)، سوودی بۆ ئەم توێژینەوەیە زۆر بووەو، بەهۆی ئەوەی توێژەر باسەکەی بە زۆرێك لە دیکۆمێنت‌و بڵاوکراوەی ئەم سەردەمە دەوڵەمەند کردووە.

پێنجەم، سازدانی دیمانە لەگەڵ هەندێ لەو کەسایەتیانەی کە ڕۆڵیان لەم قۆناغ‌و سەردەمەدا بینیوە.

ئیتر ئەمانەو ژمارەیەك سەرچاوەی دیکە هەوێنی بەرهەم هێنانی ئەم توێژینەوەیەن کە لە ریزبەندی سەرچاوەکان ئاماژەیان بۆ کراوە.

دیارە هیچ توێژینەوەیەك بێ كەمو كورتی نییە، بۆیە ئەم توێژینەوەیەش شایەنی تێبینیو ڕەخنە لێ گرتنە، ئێمەش دەخوازین لە خوێنەری بەڕێز لە كەمو كورتییەكان ئاگادار بكرێنەوە، بۆ ئەوەی تێبینییەكانی ببێتە هەوێنی سەركەوتنی كارەكانی داهاتوومان.

بەشی یەكەم: هەلومەرجی دامەرزاندنی بزووتنەوەی سۆسیالیستی كوردستانو سەرەتای چالاكییەكان

تەوەری یەكەم: بارودۆخو زەمینە دامەزراندنی بزووتنەوەی سۆسیالیستی كوردستان

نزیك بوونەوەی پەیوەندییەكانی عیراق ئێرانو، مۆركردنی ڕێككەوتننامەی جەزائیر لە ٦ی مارتی ١٩٧٥، بۆ شۆڕش ئەیلولو سەركردایەتییەكەی كۆتاییەكی غەمناك بوو، لەبەر ئەوەی سەرانی كورد تا دواساتیش باوەڕییان بە واقیعەكە نەدەكردو، بەو هیوایە بوون كە ئەمریكاییەكان هاوكاریان پێشكەش دەكەن[١]،بەلام كاتێك بارودۆخەكە بوو بە ڕاستییەكی حاشا هەڵنەگر، ئەو دەمە دەبوو بیر لە هەنگاوی دیكە بكرێتەوە.

دوای هاتنە پێشەوەی ئەم هەڵو مەرجە تازەیەو چوونی مەلا مستەفا بارزانی(١٩٠٣-١٩٧٩) بۆ تارانی پایتەختی ئێرانو دانیشتنی لەگەڵ محەمەد ڕەزا شا(١٩٤١-١٩٧٩)و، دواتر گەڕانەوەی[٢]، بڕیاری كۆتایی هاتن بە شۆڕش درا[٣]. ئەمەش وای كرد لە ژێر ئەو كاریگەرە دەروونیو كۆمەڵایەتییە، ژمارەیەك لە پێشمەرگەو كادیرو سەركردەكانی شۆڕش قبوڵی هەرەس هێنان نەكەن، بۆیە بیریان لە بەرگریكردنو بەردەوامی شۆڕش كردەوە. لەم چوارچێوەیەشدا عەلی هەژار[٤]و هەندێ لە كادیرەكانی دیكە بڕیاری بەرگری كردن دەدەنو، بۆ ئەو مەبەستەش كۆمیتەیەك پێك دەهێنن بە ناوی كۆمیتەی سەرپەرشتی بەرخودانو، لە شەڕێكیشدا سەركەوتن بەسەر هێزەی ڕژێمی عیراق بەدەست دێنن، بەلام بەهۆی پشتیوانی نەكردنی سەركردایەتی شۆڕشەوە هەوڵەكەیان لە دواجاردا سەركەوتوو نابێت[٥]. ئەوە لە لایەك، لە لایەكی دیكەوە كاتێك كۆتایی هاتن بە شۆڕش دەبێتە هۆكاری ئەوەی زۆرێك لە كادیرو سەركردەو پێشمەرگەكان ئاوارەی شارەكانی ڕۆژهەلاتی كوردستان بن، هەر زوو دەكەونە خۆو لە مانگی نیسانی١٩٧٥ لە كۆبوونەوەكانیاندا تاوتوویێ بارودۆخەكە دەكەن، بۆ ئەوە بڕیار لە چارەنووسیان بدەن[٦].

سەرچاوەكانی تایبەت بە گێڕانەوەی چۆنییەتی بەڕێوەچوونو شوێنو ژمارەی كەسایەتییە بەشداربووەكانی كۆبوونەوەكان زانیاری جیاواز بە دەستەوە دەدەن. لەم بارەیەوە قادر عەزیز[٧] دەڵێ:" **دوای هەرەس هێنانی شۆڕش زۆربەی ئەو كادیرانەی كە ئامادەی قبوڵكردنی هەرەسهێناكە نەبوون...، هەر زوو كەوتنە خۆ بۆ ئەوەی چەند كۆبوونەوەیەك بكرێ...، ئەوانە ژمارەیەكی زۆر بوون، بۆ نموونە من، عەلی عەسكەر، د. خالید، شەهید عەلی هەژار، د. مەحموود، كاردۆ گەلاڵی، شەهید سەعدیو(مەبەستی سەعدی گچكەیە- توێژەر) مەلا ناسیح بوون، لەگەڵ ژمارەیەكی زۆر لە كادیران، لە ئورمیەو لە مەهاباد چەندین كۆبوونەوە كرا**"[٨]. یەكێكی دیكە لە سەرچاوەكان لەسەر زاری بەشداربووانی بارودۆخەكەی ئەو سەردەمە ئاماژە بۆ بابەتەكە دەكاتو دەڵێ:" **كۆمەڵی لە كادیرانی هۆشیار بە تایبەتی كادیرانی پلە دوو لە شاری نەغەدە كۆدەبنەوە ئەمانە دەست دەكەن بە كۆبوونەوە...، ئەوانەی كە بەشداری ئەو كۆبوونەوانە بووینە ژمارەیان ١٠٠-١٥٠ كەس دەبێ لە نێوانیان عەلی هەژار...، مەلا ناسیح، ڕەحمان گۆمەشینی، سەید مەجید، قادر شۆڕش، بەكر عەلی، نوری عەبدولڕەحمان، دكتۆر خالید، مەلا عومەری چل هەوێزەو زۆریتر...**"[٩].

کەچی لە سەرچاوەیەکی دیکە بەم شێوەیە باس کراوە:" **یەکەمین کۆبونەوەی ئەو تیکۆشەرانە لە نیسانی ١٩٧٥ لە ورمێ لە ماڵی عومەر دەبابە بەسترا، بەشداربوانی پێك هاتبوون لە علی عەسکەر، د.خالید سعید، علی هەژار، ابراهیم احمد، کاردۆ گەلاڵی، جەمال ئاغا، ڕەسول مامەند، مەلا ناصیح، عومر دەبابە، عبدالرحمن گۆمەشینی، ملازم تاهیری علی والی، سەلیم ئاغۆك،و کەمال محی الدین...**" سەرجەمی بەشدار بووان بیست کەس بوون[١٠]. لێرەشدا دەتوانرێت بووترێ، لە ژێر ڕۆشنایی زانیاری نێو سەرچاوەکان دەگەینە ئەو ئەنجامەی کە کۆبوونەوەکان ژمارەیەك کۆبوونەوەی جیا لە شوێنی جیاواز کراون، هەروەها لەبەر ئەوەی نووسراو بەڵگەنامەیەکی تایبەت لەبەر دەست دانییە، بۆیە ئەستەمە ژمارەو ناوی کەسایەتییە بەشداربووەکان بە وردی بسەلمێنرێن، چونکە ئەمانەی یاداشتی ناوەڕۆکی دانیشتنەکانیان کردووە، ماوەیەك بەسەر بابەتەکە ڕۆیشتووە ئینجا یاداشتیان کردووە، بۆیە ڕەنگە ناوی هەندێکیان لە بیر کردبێ، یاخود خستبیانە ژێر لێوانەوە، یان هەندێ لە بەشداربووەکانی نەناسیوە بۆیە ناوی نەهێناون. ئەوە لە لایەك، لە لایەکی دیکەوە، بەهۆی ئەوەی کۆبوونەوەکان یەك کۆبوونەوە نەبووەو لە یەك شوێن نەکراوەو، لە بارێکی ئاسایشدا نەبەستراوە، بۆیە دوور نییە ئەمانەی یاداشتی بابەتەکەیان کرووە، لە هەموو کۆبوونەوەکان بەشدار نەبوو بێ، لەبەر ئەوە نەیان زانیوە تەواوی بەشدار بووان کێ بووینەو ژمارەیان چەند بووە.

شیاوی باسە، شیکردنەوەی بارودۆخی ئەو سەردەمەو یەکخستنی هەوڵەکانیان بۆ بەردەوامی خەبات ناوەرۆکی کۆبوونەوەکان بووە، بەمەش لە دواجار بەشداربووان کۆك دەبن لەسەر ئەوەی کە لە ژێر ڕۆشنایی ئەو بارودۆخە کە دوای ڕێککەوتننامەی جەزائیر هاتۆتە پێشەوە، لەبەر ئەوەی ئێران ڕێگای بە پەناهەندە کوردەکان نادات خەباتی سیاسی خۆیان ئەنجام بدەن، بۆیە وا بە چاك دەزانن کە سوود لەم بڕیاری لێخۆشبوونە ببینن کە حکومەتی عیراقی داویەتی و، بگەڕێنەوە عیراق تاچالاکییەکانیان دەست پێ بکەنەوە[١١]، هەروەها بەشداربووان پێیان باش بووە کە بە زووترین کات پارتێك لە کوردستان دروست بکرێت، لەبەر ئەوەی زۆربەیان پێیان وابووە کە دوای هەرەس هێنانی شۆڕش، پارتی دیموکراتی کوردستان نەیتوانیوە وەکو پێویست هەوادارانی خۆی لە خۆی بگرێت[١٢]. جگە لەوەش بە هەڵسەنگاندنی بارودۆخی خەباتی ڕابردوو گەیشتبوونە ئەوەی کە شۆڕشی کورد نەك هەر نەیتوانیوە بەردەوامی بە خەبات بدات، بەڵکو ڕێگریش بووە لە بەرانبەر ئەوانەی کە بڕیاری بەردەوامی خەباتیان داوە[١٣].

دوای گەڕانەوەی ئەو پۆڵە سەرکردەو پێشمەرگەیە لە مایسی ١٩٧٥بۆ عیراق، حکومەتی عیراقی لە بڕیاری لێبوردنەکەی خۆی پاشگەز دەبێتەوەو، زۆربەی کەسایەتییە دیارەکان بە نەفی کراوی ڕەوانی شارەکانی خوارووی عیراق دەکات[١٤]. بۆ ئەوەی لە ژێر چاوەدێری دام و دەزگاکانی حکومەتو، دوور لە یەکتری ڕێگا لەبەردەم یەکخستنی هەوڵەکانیان بگرێت، بەڵام ئەوە نەبووە ڕێگر لەبەردەم ئەوەی یەکتری نەبینین، بەڵکو لە ژێر ئەو گوشارەش چاویان بە یەکتر دەکەوت، چونکە ئەوان لە ئێران گفتوگۆیان کرد بوو، بۆیە لە عیراق ئەو پەیوەندییەیان پاراستو، کەوتنە هەوڵی ئەوەی ڕێکخستنێك پێ بهێنن، سەرەتاش بە چاولێکەری(الحرکة التصحیحة) کە بەعسییەکان لە سوریا دایانمەزاندبوو، ناویان لە خۆیان نا(بزووتنەوەی ڕاستکردنەوە)، بەئامانجی ئەوەی چەوتی و لادانە سیاسییەکانی پارتی دیموکراتی کوردستان ڕاست دەکەنەوە، بەڵام دواتر دوای تاوتوێکردنی بابەتەکە لەسەر دەستی هەر یەك لە سالح یوسفی[١٥] ، عەلی

عەسکەری[١٦]، خالید سەعید[١٧]، تاهیر عەلی والی[١٨]، سەعدی گچکە[١٩]، عومەر دەبابە[٢٠]، ڕەسوول مامەند[٢١]، عەلی هەژار، کاردۆ گەڵاڵی[٢٢]و مەلا ناسیح[٢٣] (بزووتنەوەی سۆسیالیستی دیموکراتی کوردستان)[٢٤] هاتە دامەزراندن[٢٥].

جێگای ئاماژە بۆ کردنە، لە نێو سەرچاوە مێژووییەکانی تایبەت بەو سەردەمە، مێژووی جیاواز دەربارەی سەرەتای دامەزراندنی بزووتنەوەی سۆسیالیستی کوردستان بەدی دەکرێت. ئەوەتە لە هەندێ سەرچاوەکاندا دەست نیشانی سەرەتاکانی مانگی کانوونی دووەمی١٩٧٦ دەکرێت و[٢٦]، بەڵام یەکێکی دیکە بە مانگی مایسی١٩٧٦ لە قەڵەمی دەدات[٢٧]، جیا لە وانەش سەرچاوەیەکی دیکە بۆ ٨ی ئابی ١٩٧٦ دووری دەخاتەوە[٢٨]. لێرەشدا دەتوانرێت بووترێ، ئەمەی دواییان کە مێژووی دامەزراندنی بۆ ٨ی ئابی١٩٧٦ دەباتەوە بە هەڵەدا چوو، ئەگەر بزانیین لەو مێژووەدا بەشێك لە ڕێکخستنەکانیان بڕیاری چوونە دەرەوەیان بۆ شاخ داوە[٢٩]، هەروەها ئەوەی دووەمیشیان کە مێژووەکەی بە مایسی١٩٧٦ دەست نیشان دەکات، ئەمیش کەوتۆتە تێکەڵاوییەکەوە، لەبەر ئەوەی زۆرێك لە سەرچاوەکان ئاماژە بۆ ئەوە دەکەن کە دەستەی دامەزراندنی بزووتنەوەی سۆسیالیستی کوردستان بەهۆی هەندێ بارودۆخەوە بەیاننامە دامەزراندنی خۆیان لە مانگی مایسی١٩٧٦ بڵاوکردۆتەوە[٣٠]. بەمەش دەگەینە ئەو ئەنجامەی کە مێژووی یەکەمیان لە وانەی دیکە ڕاسترە واتە سەرەتاکانی مانگی کانوونی دووەمی١٩٧٦ بزووتنەوەی سۆسیالیستی کوردستان دامەزراوە.

بزووتنەوەی سۆسیالیستی کوردستان لەگەڵ دامەزراندنی ڕۆڵی کارای بینیوە لە پەنجە خستنە سەر باوردۆخی ئەم سەردەمەی کوردستان، بۆ ئەوەی لەم سۆنگەیەوە هەوڵی ڕێکخستن بدات و، لەم چوارچێوەشدا وردە وردە هەنگاوەکانی ناوە، تا ئەوەی بڕیاری ئەوە دەدرێت پێویستە خەباتی نیشتمانی خۆیان بۆ شاخ بگوازنەوەو جار شۆڕش لە کوردستانی عیراق لێبدەنەوە.

تەوەری دووەم: بیروباوەری بزووتنەوەی سۆسیالیستی کوردستان و سەرەتای چالاکییەکان

دەستەی دامەزرێنەری بزووتنەوەی سۆسیالیستی کوردستان وەکو لەمەو بەر ئاماژەمان بە ناوەکانیان کرد ئەوەی لێ دەخوێندرێتەوە، کە پێکهاتەکەی بریتییە لەو کادیرە سیاسی و عەسکەرییانەی کە پێشینەیەکی مێژووییان لە خەبات و تێکۆشان لە نێو هەردوو باڵی پارتی دیموکراتی کوردستان هەبووە، بە واتایەکی دیکە گروپێکیان لەو کادیرو هەڵسوراوانەی نێو باڵی مەکتەبی سیاسی پارتی دیموکراتی کوردستان پێکهاتبوون، کە هەندێکیان لە نێوان ساڵانی ١٩٧٠-١٩٧٤، جۆرێك لە بەرپرسیارەیەتیان لە شۆڕشی ئەیلویدا وەرگرتووە[٣١]، بەڵام گروپەکەی دیکەیان لەو کادیرو لێپرسراوانە پێکهاتبوون کە بە درێژایی تەمەنی شۆڕشی ئەیلوول، بۆ سەرکردایەتی پارتی و ڕێبازی بارزانی وەفاداربوون، کەچی نسکۆی شۆڕش لە ساڵی١٩٧٥ هەندێ گومانی لەلا دروست کربوون و، تووشی ڕاچلەکان و تێرامانی کرد بوون. بەمەش ئەو بارودۆخە ئەوەی بۆ ڕەخساندن کە کەمێك بەخۆیاندا بێنەوەو بیر لە دامەزراندنی ڕێکخراوێکی سیاسی ئەو تۆ بکەنەوە کە لە

ڕووی تیۆرو بەرنامەی سیاسییەوە، جۆرە جیاوازییەکی لەگەڵ پارتی دیموکراتی کوردستاندا هەبێت و هاوتای ئەو بارودۆخە سیاسی و ڕۆشنبیرییەی دوای هەرەس هێنان شۆڕشی ئەیلول بێت(٣٢).

لەم چوارچێوەیەدا بزووتنەوە لە یەکەمین بەیاننامەی دامەزراندنیدا ئاماژە بەوە داوە کە خەبات لە پێناوی چییەوە دەکات و لە بەیاننامەکەدا هاتووە:"... **بزوتنەوەکەمان بزوتنەوەی کرێکارو جوتیارو شێرە شۆڕشگێڕەکانی کوردستانە لەسەر ڕێبازی پێشکەوتوانە علمیانە خەبات ئەکات بۆ گەیاندنی گەلەکەمان بەمافی چارەنووس...**" (٣٣) ئەوە لە لایەك، لە لایەکی دیکەوە بزووتنەوەی لە بڵاوکراوەکانی خۆی ئاماژەی بۆ ئەوە کردووە، کە ڕێکخراوێکی چەپی دیموکراتی شۆڕشگێڕە و باوەڕی بە مارکسیزم و سۆسیالیزمی زانستی و دادپەوەری کۆمەڵایەتی و مافی چارەی خۆنووسین و گرێدانی خەباتی نەتەوایەتی و خەباتی چینایەتی هەیە(٣٤).

بزووتنەوە لەو ئانووساتەدا وەك ڕێکخراوێکی پێشکەوتووخوازی شۆڕشگێر دێتە مەیدان بۆ ئەوەی هەوڵی یەکخستنی ڕیزە پەرش و بڵاوەکانی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کوردستان بدات و، لە پێناوی چەسپاندنی ڕێبازێکی پێشکەوتووخوازو شۆڕشێکی دیموکراسی کار بکات(٣٥)، جیا لەوەش دامەزراوە بۆ ئەوەی پەیوەندی لەگەڵ هێزە نیشتمانی و دیموکراتییەکانی کوردستان و عیراق و ناوچەکەو جیهان ببەستێ، بەمەش دەتوانیین گرنگترین خاڵە پراکیتکی و ئایدەلۆژییەکانی بزووتنەوە لەم خاڵانەی خوارەوە کۆبکەینەوە:

١- پشت بەستن بەسەرکردایەتی بە کۆمەڵ و ڕێگەنەدان بەکاری تاکڕەوانە.
٢- حەرامکردنی شەڕی ناوخۆو، کۆکردنەوەی کەسانی سەر بە هەردوو باڵەکەی پارتی دیموکراتی کوردستان لە ناو بزووتنەوەدا، وەك هەوڵێك بۆ چارەسەرکردن و نەهێشتنی ناکۆکییەکانی ساڵی١٩٦٤.
٣- دارشتنی بەرنامەیەکی زانستیانە کە پشت بە بنەما دیموکراسییەکان ببەستێ.
٤- چەختکردن لەسەر لایەنی چۆنایەتی ڕێکخستن واتە کەمی و پوختی ڕێکخستنەکان.
٥- خۆ دروخستنەوە لە کاری هەرزەکارانە و خۆدەرخستن.
٦- هەڵوێست وەرگرتن و بەرپەرچدانەوەی سیاسەتی بەعەرەبکردن و ڕاگواستن و تۆقاندنی ڕژێمی عیراقی.
٧- ڕەتکردنەوەی هەر جۆرە پەیوەندییەك لەگەڵ وڵاتانی ئێران، تورکیا، سوریا لەسەر حیسابی نەتەوەی کورد بە گشتی.
٨- پەیوەندی برایانە و هاوکارانە لەگەڵ هێزە کوردستانییەکان.
٩- دروست کردنی پەیوەندی هاوکارانەو پشتگیری خەباتی چەکدارانەی گەلانی ژێر دەستە.
١٠- بزووتنەوە درێژ پێدەری سروشتیانەی پارتی دیموکراتی کوردستانەو هەوڵی زیندووکردنەوەو جێبەجێ کردنی بەیاننامەی ١١ی مارتی ١٩٧٠ دەدات(٣٦).

دوای ئەوەی بزووتنەوە دامەزراندنی خۆی ڕاگەیاندو ئامانجەکانی خۆی دەست نیشان کرد، ئیتر دەبوو هەنگاو بۆ ڕێکخستنی دۆست و لایەنگرەکانی بهاوێت، لەم سۆنگەشەوە پەرە بە ڕێکخستنەکانی دەدات، کاتێك هەڵسان بەدامەزراندنی کۆمیتەی سەرکردایەتی ڕێکخستن و دابەشکردنی بە سەر بەشی ڕێکخستنی سەروو و بەشی ڕێکخستنی خواروو، چونکە ئەوەی یەکەمیان خەریکی ڕێکخستنی ناوچە کوردییەکانی بوو،

ئەمەی دووەمیشیان سەرپەرشتی ڕێکخستنەکانی شاری بەغداو شارەکانی دیکەی خواروو، کە بەشێکی زۆری کوردی دوورخراوە تیابوو[٣٧].

لە ڕاستیدا، ڕێکخستنەکانی لە سەرەتادا بە شێوەیەکی زنجیرەیەی پێکهاتبوو لەسەر بچینەی هێل بۆ خوارەوە شۆڕدەبوویەوە، واتا تاکەکەس پەیوەندی بە تاکەکەس کردووەوبە شێوە زنجیر لەگەڵ یەکتر گرێدراوان، ئەمەش بۆ ئەو مەبەستە بووە کە زیاتر پارێزگاری لە بەشەکانی ڕێکخستن بکرێت و نهێنییەکان بپارێزرێنن، ئەم شێوە ڕێکخستنەش بەرەبەرەو لەسەرەخۆ لە ساڵانی دواتردا گۆڕانکاری بەسەردا هاتووەو شێوەیەکی هەرەمی وەرگرتووەو لەسەرەوە بۆ خوارەوە لق و پۆپی بۆ زیاد کراوەو هەریەك لە کۆمیتەی ڕێکخستن، کۆمیتەی ناوچەی شار، ڕێکخراو، شانە سەرەکی و شانە سەرەتاییەکانی لێ دامەزراوە[٣٨].

شیاوی باسە، چ ساڵح یوسفی، چ ئەندامی دەستەی دامەزرێنەری بزووتنەوەو هەڤاڵەکانی لەسەرەتای هاتنەوەیان بۆ عیراق لەسەر ئەو بیرو فکریە بوون، ئەگەر هاتوو حکومەتی عیراقی هەندێ گۆڕانکاری لە سیاسەتی خۆی بەرانبەر بە کورد بکات و، چیتر باسی تەواوبوونی شۆڕشی کوردی و مافە نەتەوایەتییەکانی کورد نەکات، ئەوە ئەوان ئامادەن دانووستان لەگەڵ میریدا بکەن، چونکە ساڵح یوسفی پێ وابوو کە ئەرکی ئەوان ڕووخاندنی ڕژێمی عیراقی نییە، بەڵکو ئامانجیان بەدەست هێنانی مافەڕەواکانی گەلی کورد لە چوارچێوەی عیراقدا، بەڵام دوای ئەوەی ڕژێم لەسەر سیاسەتی خۆی لە شاڵاوی گرتن و قەڵاچۆکردنی کورد بەردەوام بووەو لە جاران توونتر بووە، ئیتر سەرکردایەتی بزووتنەوەی ڕووبەرووی بڕیارێکی دیکە کردەوە، ئەویش هەڵگرتنی چەکە، بۆ ئەوەی ڕووبەرووی ئەو پلانەی حکومەت ببێتەوە[٣٩].

هاتنە پێشەوەی ئەو هەڵومەرجەو بارودۆخەی کە ئاماژەمان بۆ کرد، لەگەڵ پەیوەندی کردنی هەندێ لەسەرکردایەتی بزووتنەوەی بە جەلال تاڵەبانی لە سوریا، کە لە ٢٢ی مایسی١٩٧٥ یەکێتی نیشتمانی کوردستانی دامەزراندبوو[٤٠]، وا دەکات بەشێك لە سەرکردایەتی بزووتنەوە بڕیاری هەڵگرتنی چەك بدەن و بە ڕێکخستنی مەفرەزە سەرەتاییەکان بەشداری لە سەرهەڵدانەوەی شۆڕشی نوێدا بکەن.

بەشی دووەم: بەشداریکردنی بزووتنەوە لە ناو نیمچە بەرەیی یەکێتی نیشتمانی کوردستاندا

تەوەری یەکەم: بزووتنەوەو ڕۆڵی لە هەڵگیرسانەوەی شۆڕش نوێدا

لەگەڵ هاتنە پێشەوەی ئەو بارودۆخە تازەیەی دوای نسکۆی شۆڕش لە ساڵی ١٩٧٥، دەسەڵاتدارانی ڕژێمی عیراقی هەموو هەنگاوێکیان گرتبەر لە پێناو کپکردنەوەی دەنگی کوردو نەهێشتنی دەست پێکردنەوەی شۆڕشێکی سەرتاسەری کە کار بۆ بەدەست هێنانی مافەکانی گەلی کورد بکات[٤١]. لە بارودۆخێکی ئاواشدا کە سەرانی ڕژێمی بەعس سەرهەڵدانەوەی شۆڕشیان بە مەحاڵ دەزانی، دەبوو شۆڕشگێڕانی کوردستان ئەوە بسەلمێنەوە کە شۆڕشی کوردی کۆتایی نەهاتووە، بۆیە بە هەستکردنێکی نیشتمانپەروەریانەو شۆڕشگێڕانەوە بڕیاری دەست پێکردنەوەی شۆڕشیانداوە. لەم چواچێوەشدا بە ئامانجی دەستپێکردنەوەی شۆڕش لەسەر دەستی جەلال تاڵەبانی و هاوڕێکانی لە سوریا یەکێتی نیشتمانی کوردستان دێتە دامەزراندن.

بڵاوبوونەوەی دامەزراندنی یەکێتی نیشتمانی کوردستان، دەسەڵاتدارانی ڕژێمی عیراقی تووشی نیگەرانی دەکات، لێرەشدا بۆ ئەوەی ڕێگا لەبەردەم چالاکییەکانی جەلال تاڵەبانی بگرێت، داوا لە عومەر دەبابە دەکات کە ئەوکاتە دوور خرابۆوە بۆ ناوچەکانی خوارووی عیراق، سەردانی تاڵەبانی لە سوریا بکات، بۆ ئەوەی بەهەر شێوازێك بێت ڕازی بکات بگرێتەوە وڵات [٤٢]، بەڵام ئەنجامی سەردانەکەی عومەر دەبابە بە پێچەوانەی ویستی ڕژێمی عیراقی دەکەوێتەوە، ئەگەر بزانیین لە دوای ئەو سەردانەوە جارێکی دیکە تاڵەبانی و هاوڕێکانی لە ناوەوەی عیراق دەکەونەوە پەیوەندی و نامە گۆڕینەوە بۆ قسەکردن لە بارەی دەست پێکردنەوەی خەباتی چەکداری نیشتمانیان[٤٣].

لە ڕاستیدا، پەیوەندی نێوان تاڵەبانی و عەلی عەسکەری، عومەر دەبابەو خالید سەعید لە سەرکردایەتی بزووتنەوەی سۆسیالیستی کوردستان بەردەوام دەبێت، تا ئەوەی جەلال تاڵەبانی داوای ئەوەیان لێدەکات کە خۆیان کۆبکەنەوەو بەنهێنییەوە بچنەوە شاخ و مەفرەزە سەرەتاییەکانی پێشمەرگە دروست بکەنەوەو هاوشان لەگەڵ مەفرەزە سەرەتاییەکانی کۆمەڵەی مارکسیی لینینی کوردستان[٤٤] دەست بەچالاکی بکەنەوە. بەمەش لە ژێر ڕۆشنایی ئەو ڕاسپاردەیە دەستەیەك لە ئەندامانی بزووتنەوە کە پێکهاتبوون لە : عەلی عەسکەری، خالید سەعید، سەعدی گچەکە، عومەر دەبابە،، قادر عەزیز، سەید کاکە[٤٥] و تایەر عەلی والی، لە ٨ی ئابی ١٩٧٦ بڕیاری چوونە دەرەوەیان بۆ دەستپێکردنەوە شۆڕشدا [٤٦]. بەمەش دەتوانرێ بووتری، بە هاوبەشی کردنی بزووتنەوە لەگەڵ باڵی کۆمەڵە لە ناو یەکێتی نیشتمانی کوردستاندا گروتێنێکی زیاتری بە شۆڕشی نوێدا.

شیاوی باسە، سەرەتای دەستپێکردنەوەی شۆڕشی چەکداری لە ئەدەبیاتی هەر دوو پارتە سەرەکییەکەی کوردستان بەجیاواز باسی لێوە دەکرێت، ئەوەتە مەسعود بارزانی دەڵێ:" **ئەو مەفرەزەی لە ٢٦ی گوڵان (مەبەستی ٢٦ی گوڵانی ١٩٧٦ه- توێژەر) چوونە چیاو شۆڕشیان دەست پێکردەوە، ئەندام و پێشمەرگەی پارتی بوون و ڕاستەوخۆ پەیوەندیان بە ئەوەوە هەبوو لە لایەن ئەوەوە چەك و یارمەتییان بۆ دابین کرابوو**"[٤٧]، بەڵام جەلال تاڵەبانی دەڵێ:" **ئەم کۆمەڵە پێشمەرگانە پەیوەندیان بە عومەر مستەفا(دەبابە)وە هەبووە کە ئەندامی سەرکردایەتی بزووتنەوەی سوسیالیستی کوردستان بووە، بزووتنەوەش باڵێکی ناو یەکێتی بوو**"[٤٨]. بەبەڵگەی ئەوەی مەلا شێم حەمەدی حاجی ئۆمەرانی و حاجی شێخەی بنزێری کە دوو کەسی ناو ئەو دەستە چەکدارەن کە بارزانی باسیان لێوە دەکات، لە ٣٠ی ئابی ١٩٧٥و ٥ی نیسانی ١٩٧٦ سەردانی عومەر دەبابەیان کردووەو باسی گرنگی دەستپێکردنەوەی خەباتی چەکداریان کردووە، هەروەها عومەر دەبابە پێ ڕاگەیاندوون بەنیازی سەردانی جەلال تاڵەبانییە، بۆیە ڕێنمایی کردوون بچنە قەندیل و ئاگاداری خۆیان بن تاوەکو ئەم دەگەڕێتەوە، لێرەشدا حاجی شێم حەمەد لە یاداشتەکانی دەڵێ:" ... **هیچ گۆڕانکاری یەك بەسەر ڕێککەوتنەکەی من و عومەردا نەهات، بەلکو چاوەڕێی ئەوە بووین، بەفر پتر بتوێتەوە، وەرزی خۆشی بەهار دابێ**..." [٤٩]، بەڵام وادیارە ئەو زوڵم و زۆرداریی دەسەڵاتدارانی ڕژێمی بەعس وا دەکات نەتوانن چاوەڕوانی وەڵام بکەن، بۆیە لە دواجار لە شەوی ٢٦/٢٥ی مایسی ١٩٧٦ ڕوودەکەن شاخ و هەر هەمان شەو بەسەر کەمینی سوپای حکومەت دەکەون و پێشمەرگەیەکیان بە ناوی سەید عەبدوڵڵا[٥٠] لێ دەکوژرێت[٥١].

هاتنە دەرەوەی سەرکردایەتی بزووتنەوە بۆ شاخ و کارکردنی لە کاری نیمچە بەرەیی لە ناو یەکێتی نیشتمانی کوردستاندا، هەر لەسەرەتاوە شێوازی کاری چەکداری بەرەو دوو بیروڕای جیاواز برد:

یەکەمیان: بیروڕای کۆمەڵە بوو کە شاسوار جەلال(ئارام) (٥٢) نوێنەرایەتی دەکرد، بەپێویستیان دەزانی دەستەی چەکداری بچوك بچوك دروست بکرێت و، ئەرکی سەرەکیان هۆشیارکردنەوەی خەڵك بێت و، پەلە نەکرێت لە شەڕو پێکدادانی بەرەیی لەگەڵ هێزەکانی دوژمن، بەڵکو بایەخ بدرێت بە ئیش و کاری سیاسی و ڕۆشنبیری جوتیاران، لەگەڵ ئەوەش ئەو ڕەوتە بە پێویستی دەزانی هەوڵ بدرێت هێزەکان لە ڕووی چۆنایەتییەوە ڕێکبخرێن نەوەکو لە ڕووی چەندایەتییەوە، بۆ ئەوەی دەسەڵاتی سیاسی فەرامۆش نەکرێت و دەسەڵاتی چەکداری بە هێز زاڵ نەبێت کە لە دواجار دیاردەی عەشیرەتگەری لەناو هێزی پێشمەرگە سەرهەڵدەداتەوە. ئەوە لەلایەك، لە لایەکی دیکەوە هەڵگرانی ئەو بیروباوەرە بە پێویستی دەزانی لە ڕێگای دەستەی پێشمەرگەی پارتیزانییەوە خەڵکی زەحمەتکێش هۆشیار بکرێتەوە لە شۆڕش نوێ، بۆ ئەوەی لە دێهات و شاخەکانەوە دەست بکرێ بە شۆڕشی درێژخایەن لە پێناو ڕووخاندنی ڕژێم و هێنانە سەرکاری ڕژێمێکی دیموکراتی ئیتیلافی عیراقی کە ئۆتۆنۆمی ڕاستەقینە بۆ کوردستان دابین بکات، شۆڕشەکەش ناوبنرێ بە(شۆڕشی عیراقی لە کوردستانەوە هەڵگیرساو) (٥٣).

دووەمیان: بیروڕای هەوادارانی بزووتنەوە بووو عەلی عەسکەری ڕێبەرایەتی دەکرد، ئەمان پێیان وابوو دامودەزگا لێکترازاوەکانی شۆڕشی پێشوو، دەتوانرێ سەر لە نوێ وەکو جاران ببوژێنرێتەوە و بەردەوام بێت لە خەباتی چەکداری، بەمەش لایەنگیری ئەو بۆچوونەیان دەکرد و هەمیشە ئەوەیان دووبارە دەکردەوە کە تەنیا سەرکردایەتیەك هەرەسی هێناوە، جەماوەر هەمان جەماوەرەو ڕژێمیش هەمان ڕژێمەو، زوڵم و زۆرداریش هەر بەردەوامە. ئەمانە پێکەوەنانی هێزی چەکداری زۆریان بە پێویست دەزانی، بۆ ئەوەی لەو ڕێگایەوە پاڵەپەستۆ بکرێتە سەر ڕژێمی عیراق و ناچار بەوە بێت دەرگای دانوستان بکاتەوە. ئەمەش مانای ئەوەبوو کە لە ماوەیەکی کەمدا زۆرترین هێزی چەکداری لە دەوریان گردبێتەوە، بێ ئەوەی بیر لە چۆنایەتی ئەو هێز بکەنەوە، گرنگ ئەو بوو ڕژێم ئەمان بە نوێنەری گەل بزانێ و ناچاری ئەوەی بێت گفتوگۆیان لەگەڵدا بکات(٥٤).

بەمەش هەر لەسەرتاوە ناکۆکییەکان وردە وردە لە نێو ئەو دووباڵە دەستی پێکردو، لایەنگیرانی کۆمەڵە ئامادە نەبوون سەر بۆ بیروڕاکانی ئەوان دابنوێن، چونکە سەرکردەکانی بزووتنەوە کەسانی ناوداربوون و لەوانە بوون کە لە شۆڕشی ئەیلولدا ڕۆڵی بەرچاویان دیبوو، لێرەشدا زۆری ئەوانەی دەهاتنە ڕیزی شۆڕشەوە دەچوونە ڕیز بزووتنەوە، بەمەش تەرازووی هێز بەلای بزووتنەوە لاسەنگ دەبووو، قبوڵ نەکردنیشی بە زیانی یەکێتی نیشتمانی تەواو دەبوو(٥٥).

دوای دەستپێکردنەوەی شۆڕش و گردبوونەوەی خەڵکێکی زۆر لە دەوری شۆڕشدا، داوا لە جەلال تاڵەبانی کرا کە پێویستە بگرێتەوە ناوەوەی وڵات، ئیتر بەگەڕانەوە تاڵەبانیش کۆمیتەی سەرکردایەتی یەکێتی یەکەمین کۆبوونەوە خۆی لە ٣١ ئابی ١٩٧٧ تا ١٢ی ئەیلولی١٩٧٧ لەسەر خاکی کوردستان دەست پێکرد، کە سەرچاوەکان بە کۆبوونەوەیەکی گرنگ وەسفی دەکەن، لەبەر ئەوەی تا ئەو کاتە یەکێتی سکرتێرو مەکتەبی سیاسی و کۆمیتەی سەرکردایەتی دیاری نەکردبوو. لەم بارەیەوە نەوشیروان مستەفا دەڵێ:"

دەستەی دامەزرێنەر (مەبەستی دەستەی دامەزرێنەری یەکێتییە- توێژەر) لە دەرەوە ولآت بو، سەرانی کۆمەڵەو بزوتنەوە نەیان توانی بو لەسەر دیاریکردنی ئەندامەکانی«سەرکردایەتی ولات»و ژمارەو دابەشکردنی ئەرك و فرمانەکانیان ریك بکەون، بۆ ئەوەی ناکۆکییەکە زل نەبی، وەکو چارەسەرێکی کاتیی و مامناوەنجی تا گەرانەوە مامجەلال، لەسەر ئەوە پیك هات بون«سەرکردایەتی دوانە» بوناوچەکان دروست بکەن، لە هەر ناوچەیەك دا دو کەس: یەکیك لە کومەڵ و یەکیك لە بزوتنەوە دابنرین،...، بەم پێیە: ئارام- رەسول مامەند بو کاروباری سیاسی، سالار- عەلی عەسکەری، تالیب روستەم- خالید سەعید، عومەر عەبدوللا- تایەر عەلی والی بۆ کاروباری پیشمەرگایەتی ناوچەکان دانرابون"[56]. ئەم هەنگاوەش هەم ناکۆکییەکانی زیاتر کرد، هەم لەگەڵ بەڕێوەبردنی کاروبارەکانی شۆڕشدا نەدەگونجا.

کۆبوونەوەکانی سەرکردایەتی یەکێتی بەڕێوەچووو و نوێنەرەکانی هەرسێ باڵەکەی یەکێتی دەست نیشان کرا، لە باڵی بزووتنەوە هەر یەك لە عەلی عەسکەری، ڕەسووڵ مامەند، خالید سەعید، تایەری عەلی والی، سەعدی گچکە، عومەر دەبابە، بۆ سەرکردایەتی دەست نیشان کران. لە نێو ئەوانەشدا هەر یەك لە عەلی عەسکەری و ڕەسول مامەند بوونە ئەندامی مەکتەبی سیاسی. دوا بەدوای ئەوەش ڕێکخستنەوە بۆ هێزەکانی پێشمەرگە کراو، ناوچەکانی کوردستان دابەشکرایە سەر هەشت هەرێمی پێشمەرگایەتی و، لە ناویاندا هەر یەك لە هەرێمی پێنچوین و هەورامان، هەرێمی دەشتی هەولێرو، هەرێمی خۆشناوەتی، بەر بزووتنەوە کەوتن، کە یەکەمیان تایەر عەلی والی و، دووەمیان سەید کاکەو، سێیەمشیان سەعدی گچکە فەرماندەیان بوون[57].

لەم سەروبەندە بەدواوە بزووتنەوە لە ناو یەکێتیدا بەردەوامی بە چالاکییەکانی خۆیداو لەگەلێك داستنی پێشمەرگایەتی بەشداریان کردو ڕۆڵیان بینی، بەڵام هەندێ کارەسات و ڕووداوە هاتنە پێشەوە کە زەرەمەندی زۆری بەسەرانی سەرکردایەتی بزووتنەوە گەیاند، ئەمانیش کوژرانی سەعدی گچەو پۆلێك لە هاوڕێکانی لە شەڕی دەشتیۆ لە ٨ی مارتی١٩٧٨[58]. کوژرانی عەلی عەسکەری و خالید سەعید لە رووداوی هەکاری لە حوزەیرانی١٩٧٨[59]. دەستگیرکردنی کاردۆ گەلالی و عەلی هەژار لە لایەن ڕژێم لە٩ی نیسانی١٩٧٩بوون[60].

ئیتر بە هاتنە پێشەوەی ئەو بارودۆخانەی کە ئاماژەمان بۆ کردن، لە لایەك جۆرێك لە لاوازی بزووتنەوەو، لە لایەکی دیکەشەوە زەقبوونەوەی ململانێیەکانی لە ناو یەکێتی نیشتمانی کوردستانی لێکەوتەوە. بەمەش لە دواجار بووە هۆکاری ئەوەی باڵێکی ناو بزووتنەوەی لە ٢١ی مارتی ١٩٧٩ بڕیاری جیابوونەوە لە یەکێتی نیشتمانی کوردستان بدات.

تەوەری دووەم: هۆکارەکانی جیابوونەوەی لە یەکێتی نیشتمانی کوردستاندا

بزووتنەوەی سۆسیالیستی کوردستان لە دوایی دەستپێکردنەوەی خەباتی سیاسیی و هەڵگیرسانەوەی شۆڕشی نوێدا ڕەزامەندی لەسەر ئەوە دەبڕی وەك ڕێکخراوێکی سیاسی لە چوارچێوەی کاری نیمچە بەرەیی لەگەڵ باڵەکانی دیکەی ناو یەکێتی نیشتمانی کوردستان خەباتی هاوبەش ئەنجام بدات، بەڵام ئەو بارودۆخە زۆری نەخایەند، بەهۆی ئەوەی ڕێکخراوەکانی ناو نیمچە بەرەکە لە پێکهاتەی جیاواز لە بیروباوەڕ پێکهاتبوون و تاقیکردنەوەکەش بۆ ئەو سەردەم تازە بوو، بۆیە هەنگاوەکە هێندەی نەبرد تووشی گیروگرفتی

سیاسی سەختو دژوار هاتەوە[٦١]. لەم چوارچێوەیشدا هەم بزووتنەوە لە ناوخۆیدا ، هەم لەگەڵ باڵەکانی دیکەی ناو یەکێتی ڕووبەڕووی کێشە کردەوە.

لە ڕاستیدا، لە ناو دەستەی دامەزرێنەرو ئەندامو لایەنگیرانی بزووتنەوە هەڵگری بیروبۆچوونی جیاوازیان هەبوون، هەندێکیان هەڵگری بیروبارەوەی مارکسی-لینینی، هەندێکی دیکە سۆسیالیستی، هەندێك دیموکراتیو، هەندێکیش نەتەوەیی ڕووت. بێ گومان کۆبوونەوەی ئەم هەموو بیروباوەڕە ئالۆزە لە ناو ڕێکخراوێکی ساوای ئاوەهاداو لە بارودۆخی ئەو سەردەمەی کوردستان، ئەستەمە هەموویان لە ژێر یەك چەتردا کۆبکاتەوە[٦٢]. بەمەش هەر لە ڕۆژانی سەرەتای دامەزراندنەوە ئەم ناکۆکیانە بەدی کرا، کاتێك لە لایەن گروپێکەوە پشگیری لە بەشداری کردن لە خەباتی نیمچە بەرەیی لەگەڵ ڕێکخراوەکانی دیکەی ناو یەکێتی بە باش دەدرایە قەڵەم، کەچی گروپەکەی دیکە ئارەزووی ئەوەیان دەکرد بزووتنەوە سەربەخۆی خۆی بپارێزرێت لە پەیوەندی کردن لەگەڵ پارتو لایەنە سیاسییەکانی کوردستان[٦٣].

لەمەو بەر ئاماژەمان بۆ ئەوە کرد، کە دەستەی دامەزرێنەرو سەرکردایەتی بزووتنەوە لە سەرەتای دروست بوونییەوە لەهەر دوو باڵی پارتی دیموکراتی کوردستان پێکهاتبوون، بە ئامانجی ئەوەی ئەو شەقارەکی کەوتبووە نێو بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کوردستان لە شۆڕشی ئەیلولدا چارەسەری بکەنو بێن بە هێزی سێیەم، لەم چاوچێوەش لە بارەی شەڕکردن لەگەڵ سەرکردایەتی کاتی پارتی دیموکراتی کوردستان[٦٤]، هەمیشە ناکۆکیان لەگەڵ باڵی کۆمەڵەو باڵی گشتی ناو یەکێتیدا هەبوو، لەبەر ئەوەی باڵی بزووتنەوە بە شەڕ کردن لەگەڵ سەرکردایەتی کاتی پارتی ڕازی نەبوو، چونکە بە زیندوو کردنەوەی ململانێی نێوان هەر دوو باڵەی پارتی دەزانی[٦٥]، هەروەها لەمە دەترسان کە ئەم شەڕە بکەوێتە ناو ئەندامانی بزووتنەوە خۆشیان، لەبەر ئەوەی لە پێکهاتەی هەردوو باڵەکە پێکهاتبوون[٦٦]، بەڵام دەبێت ئەوەش بڵێین سەرباری ئەو بیرکردنەوەیە سەرانی بزووتنەوە لە دواتریش نەیان توانی خۆیان لە کاریگەری هەر دوو باڵەکەی پارتی دیموکرتی کوردستان ڕزگار بکەن، ئەگەر بزانیین لە دوایی کوژرانی عەلی عەسکەریو هاوڕێکانی کە بە کاریگەر بە باڵی(مەکتەبی سیاسی) ناسرا بوون، باڵی(مەلا مستەفا بارزانی) لە ژێر کاریگەری بیروباوەڕی پێشوویان مانەوەیان لەگەڵ یەکێتیو تاڵەبانی ئەستەم بوو[٦٧]. بۆیە بڕیاری جیابوونەوەیاندا.

ناکۆکییەکانی نێوان باڵی بزووتنەوەو باڵی کۆمەڵە، یەکێکی دیکە لەم فاکتەرانەی کە لە دواتر دەبێتە هۆکاری جیابوونەوە بزووتنەوەی لە یەکێتی، کە سەرەتای سەرهەڵدانی ناکۆکییەکانی نێوانیان بۆ بەرایی هەڵگیرسانەوەی شۆڕش دەگەڕایەوە، چونکە هەردوولا دوو دیدو بۆچوونی جیاوازیان هەبوو دەربارەی چۆنییەتی دەستپێکردنەوەی شۆڕشو دامەزراندنی هێزە چەکدارییەکان[٦٨]، ئەمەش لە دواتردا کە شۆڕش خورت بوو وای کرد ناکۆکییەکان زیاتر تەشەنە بکات، بە هۆی ئەوەی کۆمەڵە خۆی بە بڕبڕەی پشتی ڕێکخستنەکانی یەکێتی دەدایە قەڵەمو، بۆ چوونیان وابوو کە دەبێت کۆمەڵە سەرکردەو ڕێبەری شۆڕش بێتو، شۆڕش لەسەر بیروباوەڕی ئەوان گەشە بکات، بۆ ئەوەی ڕێگە لەبەردەم ئەو هەوڵە بگرن کە لە ڕۆڵی کۆمەڵە کەم دەکاتەوە[٦٩]. لە بەرانبەریشدا پەسەند کردنی ئەو هەنگاوەی کۆمەڵەش لە لایەن سەرکردایەتی

بزووتنەوە قبوڵ کردنی ئەستەم بوو، لەبەر ئەوەی سەرکردەو لێپرسراوەکانی کۆمەڵە لە شۆڕشی پێشوودا شوێن پێگەو جێگایەکی دیاریان نەبوو، جیاواز لەوەش چونکە سەرکردەکانی بزووتنەوە خاوەنی ڕابردوویەکی ناسراو بوون، بەرپرسەکانی کۆمەڵەیان بە کەم ئەزموون دەدایە قەڵەم[٧٠].

لە لایەکی دیکەوە، ناکۆکییەکانی نێوان ئەم دووباڵە هێندەی دیکە قاڵبوویەوە، دوای ئەوەی سەرکردەکانی کۆمەڵە بەم دابەشکردنی دەسەڵاتە لە ناو سەرکردایەتی و مەکتەبی سیاسی یەکێتی بە شێوەیەکی یەکسان ڕازی نەبوون، لەم بارەشەوە سەرچاوەیەك دەڵێ:" **... لە مەشیاندا، لەسەر هەق بوون، بزووتنەوە ئەگەرچی حەشاماتێکی لە دەور بوو، بەڵام لە ڕووی چۆنایەتییەوە، هاوتای کۆمەڵەو ڕێکخستن و هێزەکانی نەدەوەستا**"[٧١]. لێرەشدا سەرکردایەتی بزووتنەوە باس لەوە دەکەن کە جەلال تاڵەبانی وەك سکرتێری یەکێتی، دەبوو هەوڵی چارەسەرکردن و کەمکردنەوەی کێشەکان بدات و بە یەك چاو سەیری هەردوولا بکردایە، بەڵام وانەبووە بەڵکو بەلای کۆمەڵە دایشکاندووەو لە هاوکاری چەك و تەقەمەنیش بەشی کۆمەڵەی زیاتر لە بزووتنەوە داوە، بۆیە ئەم هەنگاوە هێندەی دیکە سەرکردایەتی بزووتنەوەی ڕەنجاندووە[٧٢]. بەڵام لە بەرانبەر ئەو وتانەدا بە پێچەوانەوە سەرکردەیەکی باڵی کۆمەڵە دەڵێ:" **... هەم لە ئاستەنگە بابەتیەکان و هەم لە کێشە بە مەبەست دروسکراوەکاندا، لە دوا مشت و مڕو سەرەنجامدا، بزووتنەوە لە زۆر بارەوە زیتر لە کۆمەڵە قازانجیان کرد، جارێ لە دابەشکردنی مەسئولیەتدا، بزوتنەوە پایەو پلەی زۆرتری درایە، لە دابەشکردنی چەك و تفاقی هێنراویشدا، هەر بزوتنەوە زۆرتریان بەرکەوت... ئەمە جگە لەوەی تەنانەت لە رووی شەخسیشەوە،(مام جەلال) زیاتر ڕێزی لە سەرکردەکانی بزوتنەوە دەگرت**"[٧٣]. بەڵام لە بارەی ئەو بابەتەدا نەوشێروان مستەفا دەڵێ:"... **هەندی لە بیروبۆچونەکانیان جوری لە راستیان تی دابو، بەلام شیوەی کارو پروپاگاندەکانیان نادورست و زیانبەخش بو**"[٧٤].

شیاوی باسە، جیا لەوانەی ئاماژەمان بۆ کردن ململانێ لە نێوان باڵی کۆمەڵەو بزووتنەوە لە هەڵگرتنی ئامانجی شۆڕشیشدا هەبوو، ئەگەر بزانیین کۆمەڵە دروشمی ڕووخاندنی ڕژێمی عیراق هەڵگرتبووو، لە بەرانبەریشدا بزووتنەوە ئەو کارەی بە پێویست نەدەزانی و، وای دەدایە قەڵەم کە هەم بارودۆخ لە بار نییەو، هەم کوردیش توانای هەڵگرتنی ئەو دورشمە گەورەیەی نییە[٧٥]. ئەمەش ڕێك پێچەوانەی ئەو بیر بۆچوونەیە کە دەڵێ:" **جیابوونەوەکەی بزووتنەوەو ململانێکەی لەگەڵ کۆمەڵەدا هیچ ئەساسێکی فکری و مەوزوعی نەبوو، بەڵکو بەشی زۆری کێشەو گرفتەکان لەسەر ئەساسی زاتی بوون، چونکە زۆر رووی دەدا برادەرێکی کۆمەڵە دەبووە بزووتنەوە یا بزووتنەوە دەبووە کۆمەڵە، خلافێك نەبوو کە ئەساسێکی فکری، خیلافێکی چینایەتی بێت، بەڵکو هەر هەمووی لەسەر فراوان کردنی سنووری دەسەڵات و زیادکردنی ژمارەی ئەندامان و گوێ نەگرتن لە یەکتری بوو**"[٧٦].

ڕووداوی هەکاری بووە یەکێکی دیکە لەو خاڵە ناکۆکانەی کە لە دواتر بزووتنەوە لە یەکێتی جیابێتەوە، لەبەر ئەوەی ڕووداوەکە بووە هۆکاری کوژرانی بەشێکی زۆر لەسەرکردایەتی بزووتنەوە، کە لە دواتردا بووە هۆکاری وورووژاندنی ململانێیەکان و تاوانبار کردنی یەکتری، بە تایبەت تاوانبارکردنی جەلال تاڵەبانی لە لایەن لایەنگیرانی بزووتنەوە بەوە، کە ئەم کارەی بۆ ساغکردنەوەی ئەوانە ئەنجام داوە[٧٧].

یەکێکی دیکە لە فاکتەرەکانی جیابوونەوەی بزووتنەوە لە یەکێتی بریتییە لە دوور کەوتنەوە یەکێتی لەم بەرنامەیەی کە دەربارەی ڕێکخستنی بەرەکە دانابوو، بە هۆی ئەوەی لە دواتر بە ئاراستەیەکی دیکە هەنگاوی ناوە. لەم بارەشەوە قادر عەزیز دەڵێ:"... **کاتی بینیمان یەکێتی نیشتمانی کوردستان، بە پێچەوانەی ئەو بەرنامەیەی کە خۆی خستییە ڕوو، ئاراستەیەکی دیکەی وەرگرتووە، وا ئیش دەکات بۆ ئەوەی ببێ بە حزب، ئەو ڕێکخراوانەش کە لەو نیمچە بەرەیەدان زوو یا درەنگ ناچار دەبن خۆیان لەو حزبەدا بتوێننەوە، بزووتنەوە ئەو تەرحەی قبووڵ نەبوو، گوتمان ئەگەر یەکێتی دەبێ ببەرە لەبەر ڕەچاوکردنی بارودۆخەکە هاوکار دەبین، بەڵام ناکرێ بزووتنەوە خۆی لە ناو یەکێتیدا بتوێنێتەوە، چونکە بزووتنەوە ڕێکخراوێکی سیاسی جیاوازەو بیرکردنەوەشی لە یەکێتی جیاوازە، ئەمە بووە هۆی ئەوەی بزووتنەوە لە نیمچە بەرەی یەکێتی جیابووەوە**"[٧٨].

لە ڕووەکی دیکەدا، هەندێ لە سەرچاوەکان ڕۆڵی مەحموود عوسمان[٧٩] وەکو یەکێك لە ئەندامانی لیژنەی ئامادەکاری پارتی دیموکراتی کوردستان[٨٠]، بە یەکێك لە هۆکارەکانی جیابوونەوەی بزووتنەوە لە یەکێتی دەدرێتە قەڵەم، بە هۆی ئەوەی کە ناوبراو ڕۆڵی کارای بینیوە بۆ زەقکردنەوەی ناکۆکییەکان و، هانی سەرکردایەتی بزووتنەوەی داوە هەنگاوی لەم شێوە بابەتە بهاوێن و بڕیاری جیابوونەوە بدەن[٨١].

جیا لەوانەی ئاماژەیان بۆ کرا، ئالوگۆڕە کوردستان و ناوچەییەکان، هۆکارێکی دیکە زەمینە ساز بوو بۆ قاڵبوونەوە خاڵە ناکۆکەکان و دواتریش جیابوونەوە بزووتنەوە لە یەکێتی، کە بریتی بوون لە هەر یەك لە شۆڕشی گەلانی ئێران لە ١١ی شوباتی١٩٧٩و، سەرهەڵدانەوەی بزووتنەوە ڕزگاریخوازی کوردستان لە بەشی ڕۆژهەلات[٨٢] و، لەبەرەیەك هەڵوەشانەوەی پەیوەندییەکانی شیوعی و حکومەتی عیراقی و، ڕوو لە شاخ کردنی هێزەکانی شیوعی[٨٣] و، خورت بوونەوەی هێزەکانی پارتی دیموکراتی کوردستان[٨٤].

لە دواجاردا بەهۆی کەڵەکەبوونی هەموو ئەم هۆکارانەی کە ئاماژەمان بۆ کرد، سەرکردایەتی بزووتنەوە لە ٢١ی مارتی ١٩٧٩ جیابوونەوە خۆی لە یەکێتی نیشتمانی کوردستان ڕادەگەیەنێ و، بارەگای سەرەکی خۆی دەگوازێتەوە بۆ گۆڕەشێر[٨٥]، بەمەش لایەنگیرانی لیژنەی ئامادەکاری پارتی دیموکرانی کوردستان دەکەونە بەرەی ئەوانەوەو، ماوەی نێوان کۆتاییەکانی مانگی مارت تاوەکو مانگی ئاب خەریکی ڕێکخستنی کارەکانیان دەبن، تا دواجار لە کۆنگرەدا لە ٨ی ئابی ١٩٧٩ هەر دوولا بانگی دامەزراندنی حزبی سۆسیالیستی یەکگرتووی کوردستان دەدەن[٨٦].

بە چوونە دەرەوەی بزووتنەوە، یەکێتی تووشی قەیرانێکی گەورە هاتەوە، بەڵام بە هەوڵ و کۆششی جەلال تاڵەبانی دوای پەیوەندی کردن بە ڕێکخستنەکانی ناو شارو هاتنە دەرەوەو بەشداریکی کردنیان لە خەباتی چەکداری تاڕادەیەك توانرا هەنگاوێکی دیکە بهاوێژێت، ئەگەر بزانیین بەشێك لە ڕێکخستنەکانی بزووتنەوەی مابوونەوەو نەچووبوونە دەرەوە، بۆیە بەسەرکردایەتی عومەر مستەفا ناسراو بە عومەر دەبابە، کەوتنەوە کارکردن و هەریەك لە :(جەمال حەکیم ئاغا، عەلی حەویز، مامۆستا نازم، مامۆستا شەریف مەلوود، عەزیز بەگ، سوارئاغای عەباسا ئاغای سەرکەپکان، مامۆستا عومەر عەبدوڵڵا، عومەر عەزیز) سەرکردایەتییەکی نوێیان بۆ خۆیان هەڵبژارد، دەستیان کردەوە بە ڕێکخستنەوە بزووتنەوەو خەباتی پێشمەرگایەتی[٨٧]. لەم چوارچێوەیەشدا بەمەبەستی ئیدانە کردنی هەنگاوی برادەرەکانیان لە مەسەلەی

جیابوونەوەیان لە یەکێتی نیشتمانی کوردستان لە ١ی کانوونی یەکەمی ١٩٧٩ بەیاننامەیەکیان دەکردو تیایدا بە توندی هێرشیان کردە سەر ئەو کادیرانەی بزووتنەوەی کە لە ڕیزەکانی یەکێی نیشتمانی کردستان جیابوونەتەوە، بەمەش بە کەسانی ئاژاوەگێرو گۆماناوییان لە قەڵەمداون[٨٨]. ئەوە لە لایەك، لە لایەکی دیکەشەوە خۆیان بە باڵی سەرەکیو ڕاستی بزووتنەوەی داوەتە قەڵەمو، جیابووەکانیشان بە بە باڵی لاوەکی نیشان داوە[٨٩]. لێرەشدا توێژەرێك پێی وایە کە ئەوانە چونەتە دەرەوە لە یەکێتی نیشتمانی کودستان باڵی سەرەکی بووینە نەك ئەوانە ی ماونەتەوە، بە بەڵگەی ئەوەی کە ئەوانەی مابوونەوە لە لایەن ئەندامانی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستانەوە بە باڵەگۆجەکە ناوبراون[٩٠].

لە ڕاستیدا، دوای ئەوەی ئەو باڵە بزووتنەوەی سۆسیالیستی کوردستان کەوتنەوە خۆیانو دەستیان کردەوە بە کارکردن تارادەیەك کایگەرییان کردە سەر هەندێك لە برادەرەکانیان، کە لەگەڵ باڵەکەی تریان چووبوونە دەرەوە، تا ئەوەی بگەرێنەوەو جارێکی دیکە لە ریزەکانی یەکێتی نیشتمانی کوردستان بکەونەوە بە چالاکیو خەباتی خۆیان. بەمەش ڕێکخستنەکان جۆرێك لە گەشانەوەی بە خۆیەوە بینیوە، تا ڕادەی ئەوەی دەستکراوە بە ڕێکخستنەوە ئۆرگانەکانو دانانەوەی ئەندامانو لێپسراوانی ناوچەو لقەکان. ئیتر بۆ جارێکی دیکە هاوشان لەگەڵ باڵی کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستانو باڵی گشتی لە ناو یەکێتی نیشتمانی کوردستان گەرموگورییەکیان دایەوە بە چالاکییەکان. ئەوە لە لایەك، لە لایەکی دیکەوە هاوکات لەگەڵ ئەو هەنگاوانە زۆرجار گفتوگۆو تاوتوێ یەکگرتنی باڵی بزووتنەوەو خەتی گشتی دەبوون بە باسو خواس نێو ئەندامانو سەرکردایەتی هەدوو باڵەکە. بەم شێوەیەش بۆ یەکەمین جار لە ١٩ی ئابی ١٩٨٢ خەتی گشتی لە کۆبوونەوەی فراوانی خۆیدا بە ئامادە بوونی هەریەك لە: (جەلال تاڵەبانی، خدر مەعسوم، سەید مەجید، پێشەوا تاڵەبانی، فەرید زامدار، عەزیز حەسەن، محەمەد فەرەج، دڵشاد حەسەن، پێشرەو سەید برایم، هۆشمەند عەبدولکەریم"د.شالاو"، ڕەئوف سلێمان، شێخ دارا حەفید، عەبدوڵڵا حاجی شێخە، عەلی وەیس، مەمەند حاجی سدیق، سالار محەمەد ئەمین، سیار محەمەد عەلی، موشیر حەمە غەریب، ئەحەمەد مەلوود، مەحموود محەمەد، زێرەڤان، ڕەهبەر سەید برایم، سلێمان ئیسماعیل، زەریا، کەمال عەبدولکەریم، فەرهاد ڕەسوول، موحسین عەبدوڵڵا، مەحموود خۆشناو، محەمەد سالح محەمەد، عەبدوڵڵا سالحو ئەحمەد دادی). باس لە مەسەلەی یەکگرتنی بزووتنەوەو خەتی گشتی کراو بۆ ئەو مەبەستەش لێژنەیەك پێکهێنرا لە: (شێخ دارا حەفید، ڕەئوف سلێمان، پێشەوا تاڵەبانی، فەرید زامدارو عەزیز حەسەن). هەروەها لە ٢٣ی ئابی هەمان ساڵ خدر مەعسووم نامەیەکی لەم بارەوە ئاراستەی ناوەندی بزووتنەوە کرد تا ئەوەی لە کۆبوونەوەیەکدا هەردوولا ئالوگۆری بیرورای نێوانیان بکەن، ئەنجام وەفدێکی بزووتنەوەی کە پێکهاتبوون:(لە نازم عومەر، عومەر عەزیز، عەبدوڵڵا عومەرو، چەتۆ حەویزی) هاتنو لە ٢٦ی ئاب کۆبوونەوەی دوو قۆڵی ئەنجامدرا، بەمەش دوای گۆرینەوەی بیروڕاکانو بوونی جۆرێك لێك تێگەیشتن لەنێوان هەردوولا، ڕەزامەندی درا لەسەر یەکگرتنی باڵی بزووتنەوەو باڵی گشتی، جگە لەوەش هەر لەو کۆبوونەوەیدا لەسەر پێشنیاری برادەرانی دەرەوە کە پێکهاتبوون لە هەر یەك لە: (فوئاد مەعسوم، کەمال فوئاد، عومەر شێخ مووسو، عومەر دەبابە) ڕەزامەندی درا لە ناوی ڕێکخستنەکە بە ناوی(یەکێتی شۆڕشگێرانی کوردستان)[٩١].

دوای هاتنە پێشەوەی بابەتەکان لە ١٠ی ئەیلولی ١٩٨٢ لێژنەی نوێنەرایەتی هەردوولا دوای کۆبوونەوەی خۆیی بەستو بڕیاری دامەزراندنی (یەکێتی شۆڕشگێرانی کوردستان) درا، ئیتر هەر بەو بۆنەیەوە دوو رۆژ دواتر لە کۆبوونەوەیەکدا بە بەشداری ئەندامانی هەردوولاو بە ئامادەبوونی جەلال تاڵەبانی سکرتێری یەکێتی نیشتمانی کوردستان رۆژی ١١ی ئەیلولی ١٩٨٢ بە سالڕۆژی دامەزراندنی (یەکێتی شۆڕشگێرانی کوردستان) راگەیەنرا[٩٢]. بەمەش خەتابی ئەو تیکۆشەرانەی پێی نایە قۆناغێکی تازە لە چوارچێوەی ڕێکخراوێکی نوێوە کە چالاکییەکانی تا ماوەیەکی زۆر دواتر لە گۆڕەپانی خەباتی سیاسیو چەکداری لە باشووری کوردستان جێگەی دیاری بۆ خۆیی دیاری کردووە.

ئەنجام: لە دووتوێی توێژینەوەکەدا گەیشتووینەتە ئەم خاڵانەی خوارەوە:

- بیرۆکەی دامەزراندنی بزووتنەوەی سۆسیالیستی کوردستان وەك پێویستییەکی مێژوویی، دەگەرێتەوە بۆ ئەم بارودۆخەی دوای نسکۆی شۆڕشی ئەیلول، کە کوردستانی عیراق تێکەوتبوو. لێرەشدا بۆ بەرپەرچدانەوەی توندوتیژی سیاسەتی ڕژێمی عیراقی، لە لایەكو، بە زیندووڕاگرتنی خەباتی ڕزگاریخوازی کوردستان لە لایەکی دی، دامەزراندنی ڕێکخراوێکی سیاسی وەك ئەلتەرناتیڤێك لە لایەن پۆلێك نیشتمانپەروەر بە پێویست زانراوە.
- ئەگەرچی بزووتنەوە لە سەرەتاوە بە بیری ئەوە هاتۆتەوە مەیدان کە لە ڕێگای ئاشتیو دانووستانەوە چارەسەری کێشەکانی کورد لە چوارچێوەی عیراق بکات، بەڵام بە تەنگەوە نەهاتنی ڕژێمی عیراق بە چارەسەری ئاشتییانەو بەردەوامی لەسەر سیاسەتەکانی، بۆتە هۆکاری ئەوەی سەرکردایەتی بزووتنەوە بڕیاری دەست پێکردنەوەی خەباتی چەکداری بدات.
- بە درێژایی ئەو ماوەیەی کە بزووتنەوە لەگەڵ باڵەکانی دیکەی ناو یەکێتی نیشتمانی کوردستان کاری کردووە، نەیان توانیوە ناکۆکییەکانی نێوانیان بە شێوەیەکی بابەتیانەو دیموکراسیانە چارەسەر بکەن، چونکە باڵەکان لەگەڵ ئەوەی چەند لە ڕووی سیاسیو عەسکەرییەوە کۆكو تەبا بوون، ئەوەندەش لە ڕووی ئایدەلۆژیو فەلسەفییەوە لە یەکتر دوور بوون.
- بزووتنەوەی سۆسیالیستی کوردستان لە ماوەی کارکردنیدا، ئەگەرچی توانیویەتی خەڵکێکی زۆر لە دەوری خۆیدا گرد بکاتەوە، بەڵام نەیتوانیوە ئەم هەموو بیروڕا جیاوازەی کە لە ناویدا هەبووە، لە یەك ئایدەلۆژیادا کۆیان بکاتەوەو بەرەو یەك ئاراستەیان ببات، ئەمەش لەبەر ئەوەی نە ئۆرگانێکی هەبووە، نە دەزگایەکی ڕاگەیاندن، هەروەها نە کۆبوونەوەیەکی بەرفراوانو نە کۆنفراسو نە کۆنگرەشی بەستووە.
- بزووتنەوەی سۆسیالیستی کوردستان لە سەرەتای دامەزراندییەوە تا جیابوونەوەی لە یەکێتیو دروست بوونی حزبی سۆسیالیستی یەکگرتووی کوردستان لە ٨ی ئابی١٩٧٩، کە دەکاتە سێ ساڵو چەند مانگێك ڕۆڵی کاری بینیوە، بەڵام لە سێ ڕووداودا تووشی ئاستەنگی گەورە هاتووە، وەکو لە دەست دانی سەعدی گچەکەو هاوڕێکانی لە شەڕی دەشتێو لە ٨ی مارتی١٩٧٨، کوژرانی عەلی عەسکەرو خالید

سەعید لە هەکاری لە حوزەیرانی١٩٧٨، دەست گیرکردنی کاردۆ گەلاڵی و عەلی هەژار لە ٩ی نیسانی١٩٧٩، بەمەش تا ماوەیەکی زۆر نەیتوانیوە شوێنی ئەم پۆلە سەرکردەی خۆی پڕ بکاتەوە، کە بە لە دەستدانیان کەلێنێکی گەورە کەوتۆتە نێو بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کوردستان بە گشتی و ناو بزووتنەوەی سۆسیالیستی کوردستان بە تایبەتی.

- دوای جیابوونەوەی باڵێکی بزووتنەوە لە یەکێتی، لە لۆژیکی خەباتی شاخدا، ئاسان نەبوو سەنگەرەکان بە ئاشتی پێکەوە هەڵ بکەن، بۆیە بەرەو شەڕێکی ناوخۆی توندی بردوون، بەمەش هاوڕێ و هاوسەنگەرە شۆڕشگێرەکانی ڕۆژانی پێشوو، بوون بە ناشۆڕشگێر، کافری و، لادەر لە بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی، ئەگەر بزانیین هەر دوولا ماوەیەکی زۆر لە دواتر لەگەڵ یەکتردا کەوتوونەتە شەڕێکی بێ ئەنجامی کورد کوژی.

پاشکۆی ژمارە (١) دەقی بڕیاری کۆتایی پێ هێنان بە شۆڕشی ئەیلول

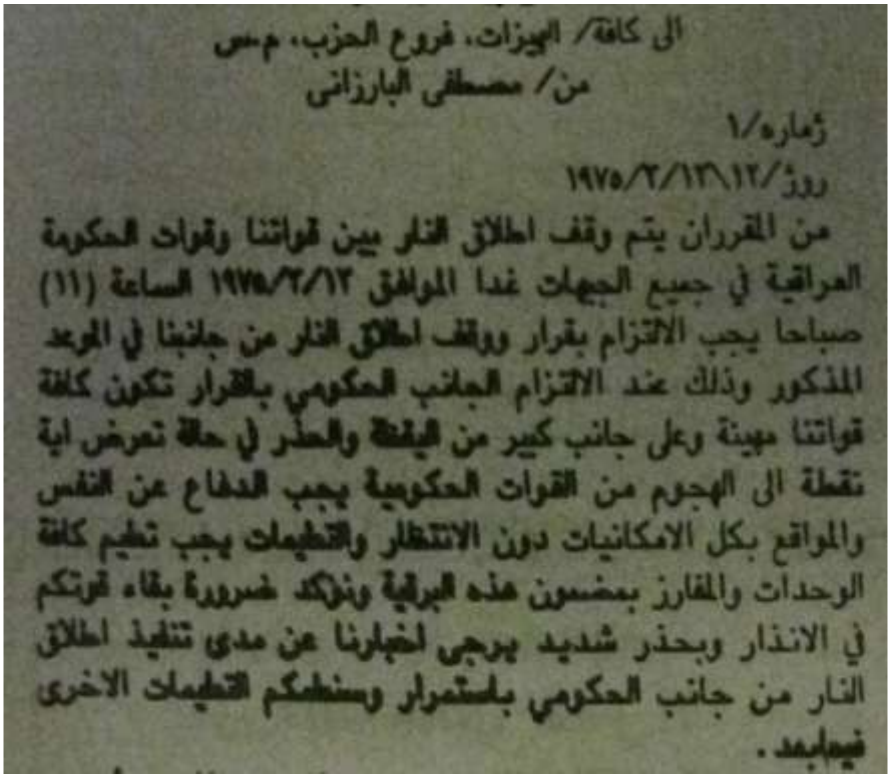

الى كافة/ الهيئات، فروع الحزب، م.س
من/ مصطفى البارزاني

ژمارە/١
ڕوژ/١٢/١٣\١٣/٢/١٩٧٥

من المقرران يتم وقف اطلاق النار بين قواتنا وقوات الحكومة العراقية في جميع الجبهات غدا الموافق ١٣/٢/١٩٧٥ الساعة (١١) صباحا يجب الالتزام بقرار ووقف اطلاق النار من جانبنا في الموعد المذكور وذلك عند الالتزام الجانب الحكومي بالقرار تكون كافة قواتنا مهيئة وعلى جانب كبير من اليقظة والحذر في حالة تعرض اية نقطة الى الهجوم من القوات الحكومية يجب الدفاع عن النفس والمواقع بكل الامكانيات دون الانتظار والتعليمات يجب تفهيم كافة الوحدات والمقارز بمضمون هذه البرقية ونؤكد ضرورة بقاء قوتكم في الانذار وبحذر شديد يرجى اخبارنا عن مدى تنفيذ اطلاق النار من جانب الحكومي باستمرار وسنبلغكم التعليمات الاخرى فيمابعد.

پاشكۆی ژماره(٢)

بەیاننامەی دامەزراندنی بزوتنەوەی سۆسیالستی دیموكراتی كوردستان [٩٣]

ئەی گەلی عێراقی تێكۆشەر

ئەی گەلی كوردستان نەبەز

گەلی كورد ئیمرۆ بەناسكترین‌و پرمەترسی ترین قۆناغی خەباتیاتی ئەوپەری رووبەروی گەورەترین مسئولیەتی مێژوویی بۆتەوە كە پێویستە زۆرژیرانەو نەبەزانە خۆی لێ ڕزگار بكات ئەم ڕۆژە رەش كارەساتە گەورەیەی دوچاری هاتوویان سیاسەتی شۆڤێنیە سولطەی دیكتاتۆری بەعس دەكەن بەخراپترین شێوە ڕەگەز پەرستانەی ئەیانەوێ هەمو نیشتمانەكەمان لە ناو بەرن.

ئەی گەلی كوردی قارەمان:

سەركردایەتی بەسع هەر لەسەرەتای هاتنە سەر حكومیەوە هاتاوەكو ئێستاش وای پیشان ئەدات كە گوایە پێشكەوتن خوازەو بروای تەواوی بە مافی گەای كورد هەیەو ئەیەوێ بە شێوەیەكی بنەرەتی چارەسەری مسئلەی كورد بكات كەچی هەمیشە سیاسەتی پیلان گیرێ‌و دوشمنایەتی گرتوتەبەر بۆ لە ناوبردنی كورد وێران كردنی كوردستان وەهەرگیز هەلی لەدەستخۆی نەداوە بۆ هێرش هێنان‌و پەلاماردان...... كە درندەتریان پەلامارەكەی ١٩٧٤ بو بەلآم هەر كە بۆی دەركەوت سەركەوتو نابێ بەسەر بزوتنوەی گەلەكەمان كەوتە سەوداو سوكایەتی لەگەڵ كۆنە پەرستی ئیران‌و بەستراوە بە اپریالیزمی امریكا لە دژی بزوتنەوەی ئازادی خوازی گەلی كورد وە لەدەست دانی بەشێكی زۆر لە ئەرزی عێراق(شط العرب) پشت كردن لە بزوتنەوەی ئازادی خوازانە ڕۆژهەلآتی ناوەراست‌و بەری گەلانی دونیا بەوەی چوكی تسلیم بونی بۆ ئێران دا رێكەوتنامەكەی جەزائیری مۆر كرد كە ئەبوایە لە جیاتی ئەو چۆك دادانە بكەوتاە گفتوگۆ لەگەڵ كوردو دانی بنایا بە هەموو مافە نەتەوایەتیەكانیاو بە شێوەیەكی مەبئدەیانە بی سەڵمێنێ وە چارەسەرێكی علمیانەی بنەرەتی بكردایە كە هیچ نەبێ لە بەینامەكەی ١١ی أزاری ١٩٧٠ كەمتر نەبوایە بەلآم لە جیاتی ئەو چارەسەرە علمیانە تەنها یاسایەكی فروفێڵانەی بڵاوكردەوە كە گوایە گەلی كوردی عەفوكردوەو داوای گەرانەوەی ئەكات‌و پەیمان ئەدات كە هەر كەسە بەتەواوی بخاتە جێگای خۆی بەشی زۆری بەشدارانی شۆڕش بەناچاری دوای هەرەس هێنانەكە پێشوازیەكی گەرمیان لە یاسا ساختەكەی كردو بە دڵێكی پاكەوە بە هیوایەكی زۆروە گەرانەوە بۆ خاكی نیشتمان بەلآم بەعس هەر دەست بەجێ بە پێچەوانەی یاساو پەیمانەكانی خۆی جولایەوە بە گیانێكی لە خۆبایی شۆڤێنی‌و سەركەوتوانەوە كەوتە گیانی گەلەكەمان بە ئعدام كردنی كۆمەڵێك لەو گیراوانەی كە لەكاتی خۆیا لەسەر پشتیوانی شۆرشەكەمان حكم درابوون‌و ناردنی بەشی هەرە زۆری ئەو كەسانەی كە گەرابونەوە وڵات بۆ خواروی عێراق‌و لەوێ نیشتەجێ كران بەبێ ئەوەی ژیانێكی كولە مەرگیشیان بۆ مسوگەر بكرێ هەروەها دەستی كرد بە گواستنەوەی زۆربەی فەرمانبەرو موچە خۆرو كرێكاران بۆخوارووی عیراق تەنانەت هێندێكیان لەوانە بون كە هەمیشە پشتگیری سیاسەتی میرشیان كردبو كەوتنە چۆڵ كردن‌و گۆرینی ناوی مێژوو جوغرافی هەندێ لە دیهات‌و شارەكانی كوردستان بەنیشتەجێ كردنی عشائیری عربی تیایا بە شێوەی(المستوطنات)........ وەكو ئەو ساسەتە گڵاوەی صیهۆنیەكان (زایۆنیزم)بەرانبەر گەلی عرەبی فلسطنی قارەمان گرتویەتیە بەر سەركردایەتی دیكتاتۆری ئەوسای شۆڕشی كوردیش بەسپارە بەرامبەر دەست پێ كردنەوەی شەری(١٩٧٤) وەخۆ بەستنەوە بە تەواوەتی...... كۆنەپەرستەوە بە تایبەتی ئەو....... لە دوای رێكەوتن شومەكەی جەائیر لە نێوان عراق‌و ئێران دەرئەكەوێت نەك هەر نەیتوانیوە رابەری خەباتی چەكدارنەی گەلەكەمان بكات‌و بریاری لەسەر بەرگری بدات وەبگرە نەشی هێشت پێشمەرگە شۆرشگێرەكان بەرهەڵستی ئەو هەڵومەرجە بكەن وەخۆیان رێك خەن لەپێناوی رزگاری

کوردستان و بەدی هێنانی ئاواتەکان گەلی کورداو بەرزو گیان خۆراگرتنی و بەرگری کردنیان چرای............ بەسەر پێشمەرگەو چەکدارانی شۆڕش لەگەڵ خۆیان پەك کێش بکەن بۆ ئێران بە خۆیان و...... گیرانە وتیان بەستنەوە ئەمە لە لایەك لەلایەکی تریشەوە پارتی دیموکراتی کوردستان بەهۆی سەرکردایەتی............نابووە..... بەرهەرەس هێنانی شۆڕش ئەویش بەتەواوەتی روخاو مەیدانی خەباتی چۆڵ کردو سەرکردەکان هەڵاتن و میللەتیان بەو حالەوە بەرڵا کردبەبێ ئەوەی هیچ ڕێگایەکی بۆ دیاری بکەن بە تایبەتی لەوکاتە ناسکەو پڕ مەترسیەدا کە لەوکاتە زیاتر گەلەکەمان پێویستی بە کۆکردنەوە ڕاستکردن و رابەری هەبوو.سەربارەت بەمەش زۆری ئەندامە شۆڕشگێڕو پێشکەوتخوازەکان وە لەکاتی.......کەوتنە چالاکی یەکگرتن یەکدی دیتن و ئاڵوگۆری بیروڕاو بەهیوای چارەسەرکردن وەزع و دۆزینەوەی ڕێگایەك بۆ بەرگری کردن لەو پاشاگەردانییە لەگەڵ......... دووچاری کردبوو دەبو رابەری کردنی نەتەوەکەمان بە تایبەتی دوایی تەواوبوونی دەوری مێژوویی پارتی دیموکراتی کوردستان لە ئەنجامی کۆبونەوەی کە ژمارەیەکی زۆر لە ئەندامە پێشکەوتو شۆڕشگێڕە بە تواناکان تیدا بەشداربوونی لێکدانەوەو هەل........ باریی سیاسی وابوونی....... کوردستان بەتایبەتی ژمارە باری عێراقی بەرەو بەگشتی وەکو بیرورای هەمو لایەك هاتە سەر ئەو بۆ دامەزراندنی حزبێکی پێشرەو کە تەنیان ئارەزوو خواستی جەماوەرە...... بەڵکو هەڵگرتنی تیۆرێکی زانیارانەیە کە بیر لەبەرژەوەندی بەشی هەر زۆری چینە زەحمەتکێشان کانی لە ئەنجامی کاری...... مێژوویی حزبی نەگرێت و زۆر..... مژدەی دامەزراندنی(بزوتنەوەی سۆسیالیستی دیموکراتی کوردستان)(الحركة الاشتراكي الدمقراطية الكردستانية)تانی پێ رادەگەینی بۆ ئەوەی بە ئەرکی مێژوویی خۆی هەڵسێت لەرابەری کردنی خەباتی سەختی ئەم سەردمە نالەبارەی کوردستان لە مەیدانی بەرگری کردن و پارێزگاری کردنی کوردو کوردستان لە عێراقێکی سۆسیالیستی دا بزوتنەوەکەمان بزوتنەوەی کرێکارو جوتیارو شێرە شۆڕشگێڕەکانی کوردستانە لەسەر ڕێبازی پێشکەوتوانە علمیانە خەبات ئەکات بۆ گەیاندنی گەلەکەمان بەمافی چارەنووس....... بزوتنەوەکەمان جولانەوەی ئازایدخوازانی گەلی کوردە بەشێکە لە جولانەوەی ئازادیخوازانەی گەلانی دونیا کە دوا ڕۆژو چارەنووسیان بەیەکەوە بەستراوە وە لەهەمان کاتدا بزوتنەوەکەمان تێ ئەکۆشێ لە پێناوی:

- یەکگرتنی هەموو ڕێکخراوو هێزە نیشتمانیە پێشکەوتخوازەکانی کوردستان لەبەرەیەکی کوردستانی دا.
- پتەوکردن و بەهێزکردنی برایەتی عرب و کوردو تورکمان و کەمە نەوایەتیەکان.
- بەهێزکردنی پەیوەندی دۆستانە لەگەڵ هێزە نیشتمانیە پێشکەوتخوازەکانی عێراقی و پێکهێنانی بەرەیەکی نیشتمانی راستەقینە بۆ دەستەبەرکردنی مافەکانی گەلی عێراق.
- بەستنی پەیوەندی(هاوکاری) لەگەڵ حزب و هێزە نیشتمانیە پێشکەوتخوازەکانی عرب لە ژێر بناغەی مافی چارەنووسی گەلانی ژێر دەستە.
- بەهێزکردنی پەیوەندی هاوکاری لەگەڵ بەرەی سۆسیالیست بۆ پشتگیری خەباتی گەلانی ژێر دەستەی دونیا و لەباربردنی ئیپریالیزمی ڕژێمی سەرمایەداری.
- بەهێزکردنی پەیوەندی یەکێتی لەگەڵ هەموو حزب و ڕێکخراوە دیموکراتیەکانی پێشکەوتخوازانی کوردستان.
- پشتگیری تەواوی خەباتی گەلی عەرەب فەلەستنی قارەمان دەکەین بۆ بەدەست هێنانی مافی چارەنووسی خۆی.
- بزووتنەوەکەمان کە شانازی ئەکات بەگیانی لەخۆبردوویی و کۆڵ نەدان وە خۆیراگری نەتەوەکەمان لە هەمان کات داوا دەکا لە هەموو ڕۆڵەکانی کورد کە چالاکانە خەبات بکەن بۆ خۆش کردنی گری تێکۆشان دژی سیاسەتی ڕەگەز پەرست.....و پۆچەڵ کردنی پیلانە گلاوەکانی.
- نەمری و سەربەرزی بۆ شەهیدانی ڕێگای ڕزگاری کوردستان.

- نەمانو سەر شۆری بۆ دوشمنان گەلانو داگیرکەران.

لیژنەی ئامادەی

بزوتنەوەی سۆسیالیستی دیموکراتی کوردستان

ئابی ١٩٧٦

پاشکۆی ژمارە(٣)

بەیاننامەی بزووتنەوەی سۆسیالیستی دیموکراتی کوردستان کە لە ١ی مارتی ١٩٧٧ لە چاپ دراوەتەوە (٩٤)

جماهير شعبنا العراقي المناضلة

كافة القوى الوطنية المناضلة

كافة القوى التقدمية العربية و العالمية المناضلة

أفراد وقادة القوات المسلحة

لعب مناضلو الحزب الدموقراطي الكردستاني ومناضلوا الكوادر النقابية العمالية والفلاحية والنضمات الكردستانية بمختلف مراتبها وأتجاهاتها بعد رأب الصع في أعقاب اتفاقية أذار واعادة الآنشطار الذي حدث في الحزب والثورة عام ١٩٦٤ دورا بارزا في مناوئة الممارسات التخريبية الطائشة التي كان ينتيجها المنفذون في القيادة العشائرية والعناصر المشجعة لها التي كانت تتلاقي في اسلوبها مع الممارسات الشوفينية لاوساط متنفذة السلطة وخاصة والمناطق المختلفة من المحاولات تغيير الواقع القومي والسكاني لها لترمي الى مهاوي المواجهة المسلحة لنسف ركائز اتفاقية أذار وما تنصها من نصوص لتوظيد التاحالف بين الشعبين الشقيقين.

لقد تعرت دور هذه القيادة أمام جماهير شعبنا خاصة بعد أن جرت اذيال الخيبة والعار وتوجهت الى احضان اسيادها والتركت البيشمركة الابطال مع جراحاتهم وشعبهم فريسة للتأمر تحت رحمة الجلادين بعد اتفاقية الجزائر السيئة الصيت التي تمت على حساب شعبنا الكردي بشكل خاص والشعب العراقي بشكل عام.

فقدت هذه القيادة موضع ثقة جماهير شعبنا وكوادرهء ومعظم العناصر المخلصة التي سعت الى تقييم ما حدث وتعرية القيادة العشائرية والممارسات الشوفينية للسلطة في مجال حل المسألة الكردية و الدعوة للتوصل الى صيغة حل سياسي للقضية بصورة عامة لترسيخ أواصر التحالف المصيري بين شعبين العربي والكردي والآقليات المتأخية.

كان من المفروض على السلطة بدلا من التمهيد الهجومي على كردستان في أذار١٩٧٤ ومن صميم مصلحتها القيام بالتزاماتها المعلنة ازاء الشعب الكردي وحركته وطليعته التقدميتين البرئيتين من مساويء تحريفها عن نهجها القيام بدورها الفعلي بجانبها كقوة كبيرة لها شأنها في تغيير ميزان القوى لصالح قوة الترر والتقدم في الداخل والخارج وفي هذة المنطقة الحساسة من العالم بالذات لعمق وأتساع قوتاها الأستراتيجية ولمشاطرة مشاعر وتعاظف ابناء شعبنا معها في كل مكان وأفشال كل المحاولات التأمرية الرامية للنيل من العراق. ألا أنه انتصرا الأرادة الشريرة من الطرفين وحدث ما حدث وتحمل أبناء الشعب العراقي بشكل عام والشعب الكردي بشكل خاص ما تحملوه من المأسي والويلات وانتهت لصالح أعداد العراق من خلال اتفاقية(الجزائر) ضيث قدمت اعظم مكسب للرجعية الأيرانية.

وبالرغم مما حدث كان ينبغي على السلطة أنظلاقا من صميم مصلحتها بعد عودة الزخم الهائل من الجماهير الكردية والكوادر الحزبية التقدمية والتي كانت تشكل في الحقيقة قوة حركة شعبنا التحررية ومركز ثقلها المبادرة بأتخاذ الخطوات التالية:

١-افساح المجال للحركة الكردية لتوحيد صفوفها وتنظيمها من خيرة العناصر التقديمة المؤمنة بأهمية تحالف حركتي الشعبين بدلا من التنادي في سياسة التشرذم والتمزيق والأتكال على العناصر الأصولية الهزيلة.

٢-التمسك بالتزاماتها المعلنة ومقرارتها الطبقية في استكمال معالجة قضية شعبنا وعادة النظر في بنيان مؤسسات(الحكم الذاتي) التي أوجدت في ظروف استثنائية واعادة الحياة الدستورية وتوطيد الحريات الأساسية والدمقراطية في العراق بشكل عام، لخلق افضل أجواء الأستقرار السياسي في البلاد لتوجيه نحومهام الثورة الوطنية الديمقراطية والتحولات الأشتراكية.ولكن على العكس من ذلك انجرفت السلطة القوى والشراذم من العناصر التي تدور في فلكها بشكل محموم في متاهات الغرور والأحقاد وسكرة الأنتصار الموهوب للأيغال من وهن الحركة الكردقية وابتزازها كل حسب مصالحها الأنانية مجردة من أية فكرة مبدئية وموضوعية وذلك بابقاء الأوضاع الشاذة كما كانت ووضعها نحو الأسوأ خشية ضياع مصالحها القوية الضيقة ولآنكي من ذلك انه تفتحت جميع ابواب الضغينة غلى مصارعها لممارسة جميع اشكال السياسة الأستفزازية الحقودة بحق شعبنا وحركته وحقوقه.

لقد تنصلت السلطة ليس فقط من التزاماتها المنصوصة في اتفاقية اذار وعلى أساس معاملة قوميتنا المناضلة معاملة شعب بذاته ختار الأتحاد الأختياري مع شيقيقة الشعب العربي في الوطن العراقي والتمتع بحقه في الحكم الذاتي بل وحتى مع شقيقي العربي في الوطن العراقي والتمتع بحه في الحكم الذاتي بل وحتى من أبسط التزاماتها التي يضعها بيان العفو العام وتوغلت بشكل سافر في انتهاج سياستها الاستعلائية بحق شعبنا وانعكست ممارستها على سيبل المثال لاالحصر لأمور التالية:

١- التراجع من روح بيان أذار والتزاماتها والمباديء والمقررات المثبتة بحقها والقيام بتغيير الواقع القومي والسكاني لمناطق عديدة من كردستان وتشوية تأريخ الشعب المردى في المنهاج الدراسية والغاء الدراسة الكردية في مدارس عديدة في كردستان والغاء قوانين تشكيل بعض المنظمات الكردستانية بخلاف المادة الخامسة من البيان نفسه وغيرها من التراجعات.

٢- التنصل من التزاماتها حول الآعترف بشعبنا بما لكل الشعوب من تطلعات وذلك من خلال حملات التهجير والترحيل والتشريد والصهر تميدا لأنكار وجوده خلافا لجميع القوانين ولأعتراف وشملت هذه الحملات النساء والشيوخ ولأطفال أيضا وسيقت أعداد كبيرة منهم الى المعتقلات والسجون.

٣- اجبار وارغام الطلبة والعمال ومناضلي الحركة الكردية العائدين الى الوطن وخاصة المرحلين الى المناطق الجنوبية على الأنتماء الى منظمات حزب قومي عربي وتشكيل المنظمات البعثية في اقصى قرى كردستان تمهيدا لتجريدها من الروح القومية والتالي تطبيق فكرة صهر القومية الكردية في بودقة الأمة العربية خلافا للمقررات التي اعترفت فيها بحقوق الشعب الكردي.

٤- اثارت الأحقاد والنعرات العنصرية بين القوميتين المتأخيتين ولأقليات القومية من خلال ممارسة السياسية الشوفينية والاستعلاء القومي وخاصة بناء الستوطنات في مناطق عديدة من كردستان والانكي من ذلك تسمية قبا الصهاينة العنصريين لغرض اثارة الحقد لدى جماهير الفلاحية الكردية حتى ضد هذه الاسماء العربية الحبيبة.

٥- المضى في تمزيق حاكة شعبنا ولأحتفاظ بالشراذم والناصر الكردية المنتفقة التي ارتمت بين احضانها كدمية بين ايايديها بدافع من مصالحها الشخصية المجردة من اي عقيدة أو مبأ.

٦- اخلاء الجيش والقوات المسلحة من العنصر الكردي تقريبا بحجة الألتحاق بالحركة الكردية المسلحة على الرغم من ان الكثيرين من المسرحين لم يلتحق يوما بالثورة الكردية.

٧- تعيين العناصر الحقودة من المسؤولين في كردستان حيث يستغلون مراكزهم بشكل حقود تجاه جميع الذين شاهموا في الثورة الكردية.

٨- التمادي في مواقفها الغير وطنية بشأن التواطوء مع الرجعية الأيرانية المتأمرة ومغازلتها ليس فقط على التخلي عن المساحات الشاسعة من الأراضى العراقية بل حتى الأسهام بشكل غير مباشر في خنق طموح وتطلعات الملايين من الشعب العربيفي عربستان(الأحوان) وثورة ضغرا الخليج العربي والتنصل من الايفاء بالتزاماتها القومية والتغازل مع الرجعية التركية وبذفس النتائيج التالية لتحقيق أطماعها التوسعية التي تتمكن من تحقيقها حتى في احلك العصور الرجعية السابقة ولأمعان عوضا عن ذلك في ايذاء واذلال وأضطهاد جماهير شعبنا الكردي بمختلف الاساليب الشوفينية بدلا من الأخذ بيده ودعم حركته المناضلة لرد مؤامرات الدولتين الرجعيتين وأطماعها الغير مشروعة.

٩- عدم التوجه الموضوعي والجدي لمعالجة المشاكل الأساسية التي تعتبر قضية شعبنا من امهانها وقد هيأت لها احسن الظروف لحلها بل بالعكس كانت ولاتزال فوتت وتفوت فرص حلها على نفسها وبقى التشبث بالمظاهر الشكلية.

في بعض القوى والشراذم من العناصر الكردية المنضوية في صفوف الجبهة فهو مجرد من أي موقف مبدئي أومعالجة موضوعية بينها شاركت السلطة للحيلولة دون التوجة التفكير الجدي لمعالجة قضية شعبنا وتوحيد حركته التي تهم بمقدورها أن تلعب دوراً هاماً مع القوى الوطنية الحقيقية في الجالات التي فيها الشعب العراقي بصورة عامة وان ماتقوم به هذه الشراذم ليس لها مبرر خشية من ضياع مركزهم ومصالحهم الشخصية كما وان القوى الئيسية في الجبهة يتحملون مسؤولية كبيرة في تدهور الأوضاع مالم يتدارك لتصحيح مواقفهم الامبدئية المضرة بشعبنا ويهم وبجهل الحركة الوظنية في العراق.

ياجماهير شعبنا الكردي المناضلة:

ان مجال السلطة في هذه السياسة العشائرية الشوفينية والقهر القومي والتهجير والتشهير بعد العودة بالاضافة الى ما لقيناه سابقا من تأمر القيادة المنقرضة على حركتنا وطليعتها حيث تفاعلت كل هذه الأحداث مع ايماننا المطلق بحقوق شعبنا الكردي المشروعة.

وضرورة تطعيم الفكر القومي التقدمي بالآفكار الأشتراكية العلمية والنضال الطبقي للطبقات الكادحة على ضوء نهج علمي وضرورة رص صفوف الحركة الوطنية الكردستانية وتطهيره و شرور الأفكار الرجعية المشبوهة وايماننا المطلق بشراكة الشعبين العربي والكردي في الوطن العراقي وضرورة تلاحم كفاحها ضد الأستعمار والرجعية من أجل الحفاظ على استقلال البلاد ادت الى مخامض حركتنا الأشتراكية الديموقراطي الكردستاني كما وبيينا اهدافها ومبادئها في منهاجها ونشراتنا السابقة.

يا جماهير شعبنا العراقي المناظلة:

ان ممارسة هذه السياسة بحقنا وبحق شعبنا هي التي أدت الى اضطرار مناضلية الحركة الأعضام في جبالنا مع جماهير غفيرة من المناضلين و(البشمركة) الذين عادوا الى الوطن دفاعا عن حقوق شعبنا المهظومة مع ابداء اسفنا للأقدام على هذه المحاولة الاضطرارية بسبب عدم قيام السلطة بالأيغاء بالتزاماتها ازاء شعبنا على الوجه الأمثل اننا نؤمن بأن قضاياالشعوب يجب أن تحل سياسيا وبالأساليب الديمقراطية السليمة بدلا من المواجهة والصراع وندرك اهمية التالحف المصيري بين الشعبين الشقيقموالمساهمين بشكل رئيسي في التوصل الى صيغة اتفاقية اذار والتي لاتزال روحها وجوهرها تشكل قاعدة مادقية ورقحية رهينة يجب الركون اليها لترصين وحدة الصف الوطني وجبهتها المتماسكة كما ونعلن تأيدنا لقضايا الشعب العربي المصيرية وخصوصا تمتع الشعب الفلسطينى بكامل حقوقه على

ارضه المغتصبة من قبل الصهيونية ركيزة الأمبريالية الأمريكية ونعلن بأننا لانحمل الميول والنزعات الانفصالية الأنطوائية الضيقة وكل ما يؤثر على اواصر الروابط المصيرية بين الشعبين كما ونؤكد انطلاقا من ادراكنا بمسؤولياتنا الواعية بأننا حرصنا أشد الحرص على تلافي الأصطدام مع القوات المسلحة الا في الحالات الأضطرارية في نطلق رد حملات التحرش والملاحقة والدفاع الشرعي الذي لامفر منه كما حدث في(دلو)و(نروان) وغيرها حيث هاجمت القوات المسلحة الفلاحية المتعدين، كما نعلن انه ينبغي أن نكرس كل امكانيتنا لمناهضة اعدائنا المشتركة من الأوساط الأمبرالية والرجعية بدلا من التناحر الاستنزاف الداخلي وتحقيق رغبات اعدائنا وانطلاق من ايماننا العميق بالسلم والتآخي والوحدة الوطنية استتدباب الأمن في ربوع عراقنا الغالي نهيب بشعبنا الكردي العراقي عامة ونناشد بأسم ثوار كردستان وعلى أرض كردستان العراق وبأسم مناضلي الحركة الأشتراكية الديمقراطية الكردستانية كافة القوى الوطنية وحركات التحرر والتقدم العربي والعلمي لأستخدام ما لديها من امكانيات الضغط على السلطة للكف عن سياسة الأضطهاد القومي والتمييز العنصري التي تمارسها بحق شعبنا باقي اشكالها كما ونكرر دعوتنا للسلطة العودة الى روح أذار ١٩٧٠ والتزاماتها لتعزيز للتحالف المصيري بين شعبين بشكل يسعي توليد الحكم الذاتي الحقيقي وانقاذ العراق من لهيب التمزق والأستنزاف وتأمر الرجعية في المنطقة الأمبريالية العالمية لتوحيد قدرات شعبنا وقواه الوطنية لاستكمال مهام الثورة الوطنية الديمقراطية لذا نؤكد على الأيفاء بكل الألتزامات بما يتعلق الأمر بنا اذا ما اقدمت السلطة على التمهيد لخلق الأجواء وذلك بقيامها ببعض الخطوات العملية الكفيلة لذلك والأعترف بالأخطاء المرتكبة والعودة الى روح بيان أذار لتتكاتف جميع الجهود الخيرة من أجل السلام والوئام وتناسي الأحقاد والضغائن وترسيخ التآخي القومي والتحالف الوطني واعادة الحياة الدستورية الى البلاد.

الحركة الأشتراكية الديمقراطية الكردستانية

١٩٧٧/٣/١

پاشكۆى ژماره(٤)

التقرير السياسي الصادر عن الموتمر الوطني الآول للحزب الآشتراكي الكردستاني- العراق، المنعقد مابين١٢-١٥ أيار١٩٨١ في كردستان العراق.

التقرير السياسي

الصادر عن المؤتمر الوطني الاول

للحزب الاشتراكي الكردستاني- العراق

المنعقد مابين ١٢- ١٥ ايار ١٩٨١ في كردستان العراق

في الفترة مابين ١٢- ١٥ ايار ١٩٨١ انعقد المؤتمر العام الاول للحزب الاشتراكي- العراق في احدا جبال كردستان و تحت الشعارات التالية:

١- الديموقراطية للعراق و الحكم الذاتي الحقيقي لكردستان.

٢- توطيد و تعزيز دور الحزب النضالي و القيادي بين جماهير الشعب.

٣- النضال في سبيل تعزيز التحالفات الوطنية على طريق بناء الجبهة الوطنية العريضة لاسقاط النظام الدكتاتوري الفاشيو الاعيان بحكم ائتلافي وطني ديمقراطي.\

٤- النضال بعزم ضد الامبريالية (لێرەدا وشەیەکی نادیار هەیە) الامبريالية الامريكي وضد الصهيونية والرجعية و محططاتها في (لێرەدا وشەیەکی نادیار هەیە).

حيث ناقش المؤتمر كافة المستجدات و الاحداث على الاصعدة العالمية و العربية و الكردستانية و العراقية و اقر بنتيجة المناقشات والمداولات، هذا التقرير المقدم من قبل اللجنة القيادية للحزب بعد ادخال التعديلات الضرورية عليه. و توضيح روءيته لطبيعة المرحلة الدقيقة التي تعيشها حركة الشعب العراقي عموما و ثورة شعبنا الكردي بشكل خاص. والتاثيرات و الملامح العامة لطبيعة الوضع الراهن، الايجابي منها والسبيلة على الصعيدين الدولي والعراقي وانعكاسات كل ذلك على قضية الشعب الكردي و اوضاعه الكفاحية. كما محدد التقرير السياسي فهم الحزب لطبيعة المهام النضالة (لێرەدا وشەیەکی نادیار هەیە) على عاتق جماهير شعبنا وفصائلة القاتلة و قواء التقديمية والوطنية والاسلامية الثورية(لێرەدا وشەیەکی نادیار هەیە) واستراتيجيا، من اجل الاستمرار بسيرة الثورة الوطنية الديمقراطية و الكفاح المسلح حتى تحقيق اهداف شعبنا في بناء الجبهة الوطنية لاسقاط النظام الدكتاتورى الفاشي في بغداد والاتيان بحكم ائيتلافي وطني لتحقيق الديمقراطي للعراق وتنفيذ الحكم الذاتي الحقيقي لكردستان.

الحزب الاشتراكي الكردستاني
العراق
مكتب الثقافة و الاعلام المركزي
حزيران ١٩٨١

ژێدەرو سەرچاوەکان

---

(١) كريس كۆچيرا، كورد لە سەدەی نۆزدەو بيست دا، وەرگێڕانی: حەمە کەریم عارف، چاپی یەکەم، چاپخانەو ئۆفسێتی شڤان، سلێمانی، ٢٠٠٥، ل ٤٢٢ بە دواوە؛ حوسێن محەمەد عەزیز، خولانەوە لە بازنەیەکی بۆشدا(دەقی چاوپێکەوتن و دەمەتەقێیەك لەگەڵ جەرجیس فەتحوڵڵای پارێزەر)، چاپی یەکەم، چاپخانەیAPEC، سوید، ١٩٩٨، ل ١٠٨.

(٢) بۆ زیاتر زانیاری بڕوانە، مەسعود بارزانی، بارزانی و بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کورد، بەرگی سێیەم، شۆڕشی ئەیلول ١٩٦١-١٩٧٥، بەشی دووەم ، چاپخانەی وەزارەتی پەروەردە، هەولێر ٢٠٠٤، ل ١٧٤ بە دواوە.

(٣) برقية من مصطفى البارزاني الى كافة الهيزات، فروع الحزب، م.س، عدد ١، تاريخ ١٣/١٢/ ازار ١٩٧٥. بڕوانە پاشکۆی ژمارە(١)

(٤) عەلی هەژار، ناوی تەواوی عەلی عەبدوڵڵا عەلی- یە، ساڵی ١٩٤٣ لە دێی عەوێنەی سەر بە شاری هەولێر لە دایك بووە، ناوبراو ڕۆڵی کارای لە بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کوردستاندا بینیوە تا ئەوەی لە ٩ی نیسانی ١٩٧٩ لە هەولێر لە لایەن ڕژێم دەستگیر کراوەو لە ٢ی مایسی ١٩٨٣ لە سێدارە دراوە. بۆ زیاتر زانیاری بڕوانە: برزۆ عەلی هەژار، عەلی هەژارو ژیانی و خەباتی سیاسی، بەرگی یەکەم، چاپخانەی ڕۆشنبیری، هەولێر، ١٩٩٣، ل ٤ بە دواوە

(٥) شاخەوان شۆڕش، قادر شۆڕش چل ساڵ خەبات و تێکۆشان دیووی ناوەوەی هەندێ لایەنی مێژووی خەباتی نەتەوەی کورد لە نێوان ساڵی ١٩٤٦-١٩٨٣دا، چاپی یەکەم، چاپخانەی خۆیییوون، دانیمارک، ٢٠٠١، ل ٧٠.

(٦) دیمانەیەك لەگەڵ محەمەد فاتیح، هەولێر، ١٢ی نیسانی ٢٠١٠.(محەمەد فاتیح عەبدولڕەحمان، ساڵی ١٩٤٦ لە کەرکووك لە دایك بووەو دەرچووی پەیمانگای مامۆستایانی کەرکووك ساڵی ١٩٦٧ە، لە ساڵی ١٩٦٥ پەیوەندی بە ڕێکخستنەکانی پارتی دیموکراتی کوردستان کردووە، لە ساڵی ١٩٦٩ بۆتە پێشمەرگەو تا نسکۆ بەردەوام بووە، یەکێك بووە لە بەشدارابوونی ئەو کۆبوونەوەوانە، ناوبراو لەگەڵ دامەزراندنی بزووتنەوەی سۆسیالیستی کوردستان پەیوەندی بە ڕێکخستنەکان کردووە لە سنووری پارێزگای کەرکووك، ساڵی ١٩٨٠ بۆتە پێشمەرگە، لە کۆنگرەی یەکەم و دووەمی حزبی سۆسیالیستی کوردستان بە ئەندامی سەرکردایەتی هەڵبژێدراوە. دوای تێکەڵابوونەوە حزبی سۆسیالیست لەگەڵ یەکێتی نیشتمانی کوردستان لە ساڵی١٩٩٣ بۆتە ئەندامی مەکتەبی ڕێکخستن، ئێستاکە لە ژیان ماوەو لە هەولێر ژیان دەگوزەرێنێ و یەکێکە لە هەڵسوڕاوانی بزووتنەوەی گۆڕان).

(٧) قادر عەزیز، ناوی تەواوی قادر صابر عەزیزەو، لە ساڵی ١٩٥٤ لە دێی سێبیران لە نزیك هەولێر لە دایك بووە، ڕۆڵی کارای لە بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کوردستان بینیوە، ناوبراو لە ساڵی١٩٨٥وە سکرتێری حزبی زەحمەتکێشانی کوردستانە. بۆ زیاتر زانیاری بڕوانە: جمال بابان، اعلام الكورد، الجزء الثاني، المطبعة روون، السليمانية، ٢٠٠٩، ص ص ٣٦٧-٣٦٨.

(٨) دیمانە لەگەڵ قادر عەزیز وەرگیراو لە : فوئاد سەدیق، گەردەلوولی سیاسەت، بەشی دووەم، چاپی یەکەم، چاپخانەی خانی، دهۆك، ٢٠٠٩، ل ٩٣.

(٩) شاخەوان شۆڕش، سەرچاوەی پێشوو، ل ٧٠.

(١٠)جەمال حەکیم ئاغا، کە شەهید عەلی عەسکەری چووە دەرەوە کوردستان گەشایەوە، وەرگیراو لە: پیاو نامە گوڵبژێرێکی ژیاننامەی شەهیدی نەمر عەلی عەرسکەرییە، نووسینی: کۆمەڵێك هاوڕێی شەهید، ئامادەکردنی: حەمە نوری تۆفیق، چاپی یەکەم، سلێمانی، ٢٠٠٤، ل ٤٣ بەدواوە؛ سەروەر عەبدولرەحمان عومەر، یەکێتی ی نیشتمانی ی کوردستان دامەزراندن و دەست پێ کردنەوەی شۆڕش ١٩٧٥-١٩٧٦، چاپی یەکەم، سەنتەری چاپ و پەخشی تەما، سلێمانی، ٢٠٠٢، ل ٩٦.

(١١) د. عبدالستار تاهیر شریف، ململانێ لەگەڵ ژیاندا یادداشت ١٩٧١-١٩٨٣، بەرگی دووەم، چاپی یەکەم، چاپخانەی ئارابخا، کەرکوك، ٢٠٠٧، ل ١١٩؛ عەبدولڕەحمان گۆمەشینی، چەند وشەیەك بۆ مێژوو، وەرگیراو لە: پیاونامە، سەرچاوەی پێشوو، ل ل ٢١٠-٢١١.

(١٢)دیمانەیەك لەگەڵ محەمەد فاتیح، هەولێر، ١٢ی نیسانی ٢٠١٠؛ ڕێباز، قەندیل بەغدای هەژاند یادداشتی پیشمەرگایەتی ١٩٧٦-١٩٨٠، بەشی یەکەم، چاپخانەی زانکۆی سەلاحەدین، هەولێر، ١٩٩٣، ل٦٢.

(١٣) نەوشێروان ستەفا ئەمین، لە کەناری ڕووباری دانوبەوە بۆ خڕی ناوزەنگ دیوی ناوەوەی ڕوداوەکانی کوردستانی عیراق ١٩٧٥-١٩٧٨، چاپی دووەم، سلێمانی، ١٩٩٧، ل ٤٤.

(١٤)پۆلێك لە وانەی کە دیار بوون پەرتەواز کران و هەریەکەیان بۆ شوێنێك نەفی کران وەکو: دوکتۆر خالیدو سەعدی عەزیز(سەعدی گچکە) لە بەغدا بوون، عومەر دەبابەو سەید کاکە لە رومادی، عەلی عەسکەری لە ڕوفاعی و تاهیر عەلی

والی لە عیمارە. بۆ زیاتر زانیار بڕوانە: هەواڵنامەی خەباتی شۆڕشگێڕانەی گەلی کوردستانی عێراق لە ماوەی دووساڵدا، لە بڵاوکراوەکانی(ی.ن.ك)، مایسی ١٩٧٨، ل ٢٧.

(١٥) ساڵح یوسفی، ناوی تەواوی ساڵح عەبدوڵلا نەجمەدین تەها یوسف-ەو، ساڵی ١٩١٨ لە ناوچەی بامەڕنێ لە دایك بووە، ڕۆڵی کارای لە خەباتی سیاسیو ڕۆشنبیری بینیوە. دوا نسکۆ گەڕاتەوە عیراقو لە بەغدا ماوەتەوە تا ئەوەی لە ٢٥ی حوزەیرانی ١٩٨١ بە ناردنی نامەیەکی لوغم کراو لە لایەن ڕژێمەوە لە بەغدا شەهید کراوە. بۆ زیاتر زانیاری بڕوانە: زوزان صالح الیوسفي، صالح الیوسفي ١٩١٨-١٩٨١ صفحات من حیاته ونضاله الوطني مع دوانه الشعري الکامل، الطبعة الاولى، مطبعة هاوار، دهوك، ٢٠٠٩، ص ١٩ ومابعدها.

(١٦) عەلی عەسکەری، کوڕی شێخ عەبدوڵلایەو لە نەوەی شێخەکانی شەدەڵەیە، لە ساڵی ١٩٣٧ لە دێی عەسکەر سەر بە ناوچەی کەرکووك لە دایك بووە، ڕۆڵی کارای لە خەباتی چەکداری بینیوە تا ئەوەی لە ڕووداوی هەکاری لە ساڵی ١٩٧٨ دەکوژرێت. بۆ زیاتر زانیاری بڕوانە: پیاونامە، سەرچاوەی پێشوو، ل ٢٨ بەدواوە.

(١٧) خالید سەعید، ناسراو بە دوکتۆر خالید لە ساڵی ١٩٣٤ لە شار کۆیە لە دایك بووەو دەرچووی کۆلێژی پزیشکییەو، ڕۆڵی لە خەباتی چەکداری نیشتمانی کوردستاندا بینیوە، تا دواجار لە ڕووداوی هەکاری لەگەڵ هاوڕێکانی لە ساڵی ١٩٧٨ دەکوژرێت. نەوشێروان مستەفا ئەمین، ، ل ل ٣١٧-٣١٩ .

(١٨) تاهیر عەلی والی، ناسراو بە ملازم تاهیر، یەکێك بووە لە بەشداربووانی شۆڕشی ئەیلولو تا نسکۆ بەردەوام بووە. ناوبراو یەکێك بووە لە سەرکردە دیارەکانی بزووتنەوە، تاهیر عەلی لە کۆنگرەی یەکەمی حزبی سۆسیالیستی کوردستان، بە ئەندامی مەکتەبی ناوەندیو سەرپەرشتیاری مەکتەبی عەسکەری هەڵبژێردراوە، بەمەش لە خەبات بەردەوام بووە تا ئەوەی لە کانوونی دووەمی ١٩٨١ لەگەڵ پۆلێك لە هاوڕێکانی کەتۆتە ژێر بەفرو کۆچی دوایی کردووە. صلاح الخرسان، التیارات السیاسیة في کردستان العراق قراءة ملفات الحرکات و الاحزاب الکردیة في العراق ١٩٤٦-٢٠٠١، الطبعة الاولى، بیروت- لبنان، ٢٠٠١، ل٤٩٦-٤٩٧.

(١٩) سەعدی گچکە، ناوی تەواوی سەعدی عەزیزەو لە ساڵی ١٩٤٣ لە گوندی سێبیرانی سەر بە شارەدێی قوشتەپە لە دایك بوو، بەشداری لە شۆڕشی ئەیلولو شۆڕشی نوێ کردووەو، ڕۆڵی کارای بینیوە تا ئەوەی لە ٨ی مارتی١٩٧٨ لە ناوچەی دەشتێو لە نزیك قەڵادزی خۆییو پۆلێك لە هاوڕێکانی دەکوژرێن. ئازاد هەینی، سەعدی گچکە ١٩٤٣-١٩٧٨، ئینسکلۆپیدیای هەولێر"ئەربیل"، بەرگی دەیەم، چاپی یەکەم، چاپخانەی گرین گالۆری، لوبنان، ٢٠٠٩، ل ل ٤٥١٦- ٤٥١٨.

(٢٠) عومەر دەبابە، ناوی تەواوی عومەر کوڕی حاجی سۆفی مستەفایەو لە ساڵی ١٩٢٣ لە گەڕەکی قەڵاتی شاری کۆیە لە دایك بووە، لە خەباتی نیشتمانیو ڕزگاریخوازی بەشداری کردووەو بەردەوام بووە تا ئەوە لە ٢٩ی کانوونی دووەمی ١٩٩٢ لە هۆڵی کۆنگرەی یەکەمی یەکێتی نیشتمانی کوردستان لە شاری سلێمانی بە نەخۆشی دڵ کۆچی دوایی کردووە. کەریم شارەزا، عومەر دەبابە ١٩٢٣-١٩٩٢، ئینسکلۆپیدیای هەولێر"ئەربیل"، بەرگی دەیەم، چاپی یەکەم، چاپخانەی گرین گالۆری، لوبنان، ٢٠٠٩، ل٤٥٦٢.

(٢١) ڕەسوول مامەند، لە ساڵی ١٩٤٤ لە دێی بەردەشان لە ناوچەی پشدەر لە دایك بووە، بەشداری لە شۆڕشی ئەیلولو شۆڕشی نوێدا کردووەو بەردەوام بووە تا ئەوەی لە ١٢ی نیسانی ١٩٩٤ لە لەندەن کۆچی دوایی کردووە. بەهرۆز

گەلاڵی، ڕەسوڵ مامەند ٥٠ ساڵ تەمەن‌و ٣٣ ساڵ خەبات، چاپی دووەم، چاپخانەی سەفوەت، سلێمانی، ١٩٩٨، ل ٩ بەدواوە.

(٢٢)کاردۆ گەلاڵی، ناوی تەواوی عارەب عەبدولقەهار مستەفایەو لە ساڵی ١٩٥١ لە دێی کەردز لە دەشتی هەولێر لەدایک بووە، دەرچووی کۆلێژی یاسای زانکۆی موستەنسرییەو ڕۆڵی کارای لە خەباتی نیشتمانی بینیوەو لە بواری ڕۆنشبیریش ڕۆڵی هەبووە، ناوبراو لە ٩ی نیسانی ١٩٧٩ لە دادگای هەولێر دەست بەسەر دەکرێت‌و لە ٢ی مایسی ١٩٨٣ لە هەولێر لە سێدارە دراوە. ئیسماعیل تەنیا، کاردۆ گەلاڵی نووسەرو پارێزەرو سیاسەتمەدار، چاپی یەکەم، هەولێر، ١٩٩٨، ل٥ بەدواوە؛ بەهرۆز گەلاڵی، دووبیرەوەی خۆی لەگەڵ هەردوو شەهیدی سەرکردە دەگێڕێتەوە، ڕۆژنامەی کوردستانی نوێ، ژمارە(٦٥٥)، هەولێر، ١٩٩٤/٤/٨.

(٢٣) مەلا ناسیح، ناوی تەواوی ئیسماعیل خدر عومەرە، لە ساڵی ١٩٣٢ لە دێی لهێبانی سەر بە شارەدێی کەندینانەوە لە دایك بووەو، لە حوجرە خوێندوویەتی. ناوبراو هەر لە سەرەتاوە پەیوەندی بە ڕێکخستنەکانی پارتی دیوکراتی کوردستان کردووە، تا لە شۆڕشی ئەیلول بەردەوام بووە، لە دوای نسکۆی شۆڕش یەکێك بووە لە دەستەی دامەزرێنەری بزووتنەوە، دواتریش لە خەبات بەردەوام بووە تا دوای ڕاپەرینی ١٩٩١و، لە ساڵی ٢٠٠١ کۆچی دوایی کردووە. دیمانەیەك لەگەڵ سەلام گۆمەشینی، هەولێر، ١٦ی نیسانی٢٠١٠. (سەلام محەمەد سابیر کەریم، ناسراو بە سەلام گۆمەشینی، لە ساڵی ١٩٤٩ لە دایك بووە، تا ئامادەیی خوێندووە، ناوبراو لە شۆڕشی ئەیلول‌و شۆڕشی نوێ ڕۆڵی کارای بینیوە، ئێستاکە خانەنشینی پێشمەرگەیەو لە هەولێر نیشتەجێیە).

(٢٤) بزووتنەوەی سۆسیالیستی دیموکراتی کوردستان، دیارە هەزوو ناوەکەی خۆی گۆڕیوە بۆ بزووتنەوەی سۆسیالیستی کوردستان، لێرەشدا هەندێ لە سەرچاوەکان ئاماژە بۆ ئەوە دەکەن کە لەبەر جیاوازی بیرورای دەستەی دامەزرێنەر ناوەکە گۆڕانی بەسەر داهاتووە. شاخەوان شۆڕش، سەرچاوەی پێشوو، ل٨٨. هەندێکیش پێیان وایە مەرجی یەکێتی نیشتمانی کوردستان بووە، کە ناوەکەی بگۆڕێت ئینجا بچێتە ناو نیمچە بەرەکەی یەکێتی نیشتمانییەوە. دەقی کۆنگرەی ڕۆژنامەنووسی بەرێز مام جلال بە بۆنەی ساڵڕۆژی دامەزراندنی ی.ن.ك.، ڕۆژنامەی کوردستانی نوێ، ژمارە(١٢٩٨)، ١٩٩٦/٦/٢؛ دیمانەی حەمەی حاجی مەحمود وەرگیراو، لە فوئاد سدیق، سەرچاوەی پێشوو، بەشی یەکەم، ل٣٧، بەڵام ئەوەی یەکەمیان ڕاسترە، لەبەر ئەوەی کەریمی حیسامی کە یەکێك بووە لەو کەسانانەی لە سەرەتاوە ئاگاداری دامەزراندنی بزووتنەوە بووەو، یەکەمین بەیاننامەی دامەزراندنیش بەو نیشاندراوەو بە هاوکاری ئەوەوە چاپ کراوە، دەڵێت هەر زوو ناوەکەی لێکدرایەوەو بڕیاری ئەوە درا بکرێت بە بزووتنەوەی سۆسیالیستی کوردستان. کەریمی حیسامی، لە بیرەوەریەکانم ١٩٧٥-١٧٩، بەرگی پێنجەم، ستۆکهۆڵم، ١٩٩١، ل٨٦.

(٢٥) بەهرۆز گەلاڵی، سەرچاوەی پێشوو، ل١٣؛ شەماڵ عەبدوڵلا، یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان ئاسۆیەك بۆ گۆڕان‌و نوێبوونەوە، چاپی یەکەم، سلێمانی، ٢٠٠٦، ل١٠٤؛ صلاح الخرسان، المصدر السابق، ص٤٨٦. تێبینی: تەنیا سەرچاوە شاخەوان شۆڕش لەسەر زاری مەلا ناسیح ئاماژە بۆ ئەوە دەکات کە دەستەی دامەزرێنەر لەم شەش کەسە پێکهاتووە:(ساڵح یوسفی، ڕەسووڵ مامەند، نورەدین عەبدولڕەحمان، عەلی هەژار، تایەر عەلی والی، مەلا ناسیح). شاخەوان شۆڕش، سەرچاوەی پێشوو، ل٨٦. بەمەش تاکە سەرچاوەیە کە ناوی نوردەین عەبدولڕەحمان دەبات، کەچی نوڕەدین عەبدولڕحمان لە نووسێنێکی کە دەربارەی عەلی عەسکەری‌و نووسیویەتی

باس لە دامەزراندنی بزووتنەوە دەکات، ئاماژە بۆ ئەوە ناکات کە دەستەی دامەزرێنەرە. نورەدین عەبدولڕەحمان، لە یادی شەهیدی نەمر عەلی عەسکەریدا، وەرگیراو لە: پیاونامە، سەرچاوەی پێشوو، ل ١٨٩. ئەوە لەلایەك، لە لایەکی دیکەوە محەمەد فاتیح لە دەستەی دامەزرێنەر ئاماژە بۆ ناوی سەید کاکە دەکات وەکو دەستەی دامەزرێنەر، بەڵام سەید کاکە خۆی لە چاوپێکەوتنێك ئەمە ڕەت دەکاتەوە. دیمانەیەك لەگەڵ محەمەد فاتیح، هەولێر، ١٢ی نیسانی ٢٠١٠؛ دیمانەی سەید کاکە، وەرگیراو لە فوئاد سدیق، سەرچاوەی پێشوو، بەشی یەکەم، ل١٤٧.

(٢٦) دیمانە لەگەڵ قادر عەزیز وەرگیراو لە : فوئاد سەدیق، سەرچاوەی پێشوو، ل ٩٣؛ شاخەوان شۆڕش، هەمان سەرچاوە، ل ٨٦؛ صلاح الخرسان، المصدر السابق، ص٤٨٦.

(٢٧) زوزان صالح اليوسفي، المصدر السابق، ص ٨٢.

(٢٨) د. عەلی تەتەر نێروەی، بزاڤی ڕزگاریخوازی نەتەوەی کورد لە کوردستانی عێراق لە سالەکانی جەنگی عێراق و ئێران دا(١٩٨٠-١٩٨٨)، چاپی یەکەم، چاپخانەی حاجی هاشم، هەولێر، ٢٠٠٨، ل ٧٩.

(٢٩) بۆ زیاتر زانیاری لەم باریەوە بڕوانە: سەید کاکە، بیرەوەری پێشمەرگەیەك، چاپی یەکەم، چاپخانەی وەزارەتی ڕۆشنبیری، ١٩٩٧، ل٨١.

(٣٠) محمد حاجی محمود، ڕۆژ ژمێری پێشمەرگەیەك باسی روداوەکانی(٢٠) ساڵی خەباتی شۆڕشی نوێ ی گەلەکەمان دەکات ١٩٧٦-١٩٩٦، بەرگی یەکەم، چاپی یەکەم، چاپخانەو ئۆفسێتی بێسارانی، سلێمانی، ١٩٩٩، ل٥٧٣؛ صلاح الخرسان، المصدر السابق، ص٤٨٦.

(٣١) فرەنسۆ هەریری، بۆ ئەوەی مێژوو بە چەواشەیی نەنووسرێ، هەولێر، ١٩٩٥، ل٥٠؛ فەرەیدوون عەبدولڕەحیم عەبدوڵڵا، بارودۆخی سیاسیی کوردستان- عێراق ١١ی مارتی ١٩٧٠-١١ی مارتی ١٩٧٤(توێژینەوەیەکی مێژوویی- سیاسییە)، چاپی یەکەم، چاپخانەی منارە، هەولێر، ٢٠٠٨، ل ٩٥ بەدواوە.

(٣٢) دیمانەیەك لەگەڵ محەمەد فاتیح، هەولێر، ١٢ی نیسانی ٢٠١٠؛ پشکۆ نەجمەدین، ئەزموون و یاد ١٩٧٨-١٩٨٣، بەشی یەکەم.، سوید، ٢٠٠٨، ل ١٠٨.

(٣٣) بەیاننامەی لێژنەی ئامادەی بزووتنەوەی سۆسیالیستی دیموکراتی کوردستان، ئابی ١٩٧٦. بڕوانە پاشکۆی ژمارە(٢). سەبارەت بە مێژووی دەرچوونی یەکەمین بەیاننامەی دامەزراندنی بزووتنەوە، زانیاری جیاواز بەرچاو دەکەوێت، ئەمەش لەبەر ئەوەی وێنەی سەرەکی یەکەمین بەیاننامەی کە بڵاوکراوەتەوە لەبەر دەست دانییە، تەنیا ئەوەی دیارە ئەوەیە کە مێژووی مانگی ئابی ١٩٧٦ی بەسەرەوەیە. لەم بارەیەوە یەکێك لە سەرچاوەکان لەسەر زاری مەلا ناسیح ئاماژە بۆ ئەوە دەکات کە یەکەمین بەیاننامە لە ٧ی نیسانی ١٩٧٦ بڵاوکراوەتەوە. شاخەوان شۆڕش، سەرچاوەی پێشوو، ل٧٣. بەڵام حەمەی حاجی مەحموود ئاماژە بۆ ئەوە دەکات کە یەکەمین بەیاننامە لە مانگی مایسی١٩٧٦ بڵاوکراوەتەوە. محمد حاجی محمود، سەرچاوەی پێشوو، بەرگی یەکەم، ل٥٧٣. محەمەد فاتیحیش لە دیمانەیەکدا ئاماژە بەوە دەکات کە لە سەرەتاکانی مانگی حوزەیرانی١٩٧٦ بە نهێنی لە ڕێگای ڕێکخستنەکانەوە لە بەغداوە یەکەمین بەیاننامەی دامەزراندنی بزووتنەوەی لە کەرکووك بە دەست گەیشتووە. دیمانەیەك لەگەڵ محەمەد فاتیح، هەولێر، ١٢ی نیسانی ٢٠١٠. بەمەش دەتوانرێت بووترێ مێژووی ئابی ١٩٧٦ ڕێکەوتی دەرچوونی یەکەمین

بەیاننامەی دامەزراندنی بزووتنەوە سۆسیالیستی کوردستان نییە، بەڵکو ئەمەی کە مێژووی مانگی ئاب بەسەرەوە دووبارە چاپکراوەیە یان بڵاوکراوەیەکی دیکەیە.

(٣٤) الحركة الأشتراكية الديمقراطية الكردستانية١٩٧٧/٣/١. بڕوانەی پاشکۆی ژمارە(٣).

(٣٥) التقرير السياسي الصادر عن الموتمر الوطني الأول للحزب الأشتراكي الكردستاني– العراق، المنعقد مابين١٢-١٥ أيار١٩٨١ في كردستان العراق. بڕوانە پاشکۆی ژمارە(٤).

(٣٦) بەیاننامەی لیژنەی ئامادەی بزوتنەوەی سۆسیالیستی دیموکراتی کوردستان، ئابی ١٩٧٦. بڕوانە پاشکۆی ژمارە(٢)؛ الحركة الأشتراكية الديمقراطية الكردستانية١٩٧٧/٣/١. بڕوانەی پاشکۆی ژمارە(٣).

(٣٧)دیمانەیەك لەگەڵ محەمەد فاتیح، هەولێر، ١٢ی نیسانی ٢٠١٠؛ دیمانەیەك لەگەڵ سەلام گۆمەشینی، هەولێر، ١٦ی نیسانی.

(٣٨)شاخەوان شۆڕش، سەرچاوەی پێشوو، ل ٨٦؛ بەهرۆز گەڵاڵی، سەرچاوەی پێشوو، ل ل٣٣و٤١؛ برزۆ عەلی هەژار، سەرچاوەی پێشوو، ل ٢٢.

(٣٩) دیمانەی حەمەی حاجی مەحمود، وەرگێراو لە فوئاد سدیق، سەرچاوەی پێشوو، ل٣٨؛ بەهرۆز گەڵاڵی، سەرچاوەی پێشوو، ل ١٣.

(٤٠) یەکێتی نیشتمانی کوردستان لە ٢٢ی مایسی ١٩٧٥ لە دیمشق لەسەر دەستی جەلال تاڵەبانی، فوئاد مەعسوم، عادل موراد، عەبدولرەزاق فەیلی پرۆژەی دامەزراندنی گەڵاڵە کرابوو، بەڵام ئەم پرۆژەیە دواتر بۆ هەڤاڵانی ئەوروپا ڕەوانە دەکرێتو هەندێ دەستکاری دەکرێت، بۆیە لە ١ی حوزەیرانی ١٩٧٥جارێکی دیکە چاپ دەکرێتەوەو لە دەستەی دامەزرێنەر هەریەك لە نەوشیروان مستەفا، کەمال فوئاد، عومەر شێخ موس، زیاد دەکرێت. مەعد فەیاز، بەشێك لە بیرەوەرییەکانی مام جەلال، وەرگێرانی:سۆران عەلی، چاپی یەکەم، کەرکووك،٢٠٠٩، ل ل ٢١٧-٢١٨.

(٤١) بۆ زیاتر زانیاری لەمەڕ هەنگاوەکانی ڕژێم بڕوانە: د. عەلی تەتەر نێروەی، سەرچاوەی پێشوو، ل ل٢٩ – ٥٠.

(٤٢) ڕێبار، سەرچاوەی پێشوو، بەشی یەکەم، ل٤٨؛ حەمەی فەرەج هەڵبجەیی، لە شنرویَوە بۆ ستۆکهۆڵم چەند لاپەڕەیەك لە بیرەوەرییەکانم لە شۆڕشی کورددا، بەرگی سێیەم، چاپی سێیەم، چاپخانەی ڕۆمان، سلێمانی، ٢٠٠٩، ل٢٠٣؛ ڕەفیق پشدەری، کورد دوژمنی خۆت بناسە، بەرگی دووەم، بێ شوێنی چاپ، ٢٠٠٠، ل٣٧.

(٤٣) سەروەر عەبدولرەحمان عومەر، سەرچاوەی پێشوو، ل١٠٠.

(٤٤) کۆمەڵەی مارکسی– لینینی کوردستان، لە ١٠ی حوزەیرانی ١٩٧٠ لە بەغدا لەسەر دەستی هەریەك لە جەلال تاڵەبانی، شەهاب شێخ نووری، فەرەیدوون عەبدولقادر، دلێر سدیقو فوئاد قەرەداغی لە ژێر کاریگەری بیروبارەوەی مارکسزیم– لینینیزم هاتە دامەزراندن، بە درێژایەی ساڵانی ١٩٧٠-١٩٧٥ هەوڵی ئەوەیدا نهێنی ڕێکخستنەکانی خۆی بپارێزێت، بەڵام دوای نسکۆی شۆڕشی ئەیلول لە ساڵی ١٩٧٥ لەسەرهەڵدانەوەی شۆڕشی نوێ ڕۆڵی کارای بینوەو بۆتە باڵێك لە ناو یەکێتی نیشتمانی کوردستاندا، تا ئەوەی لە ١ی مایسی١٩٧٩ ناوکەی گۆڕی بۆ کۆمەڵەی رەنجدەرانی کوردستانی عیراق. فەرەیدوون عەبدولرەحیم عەبدوڵڵا، سەرچاوەی پێشوو، ل١٠٩بەدواوە؛ ئازاد خانەقینی، ٢٥ساڵ سەروەری ڕۆژمێری ڕوداوەکانی ی.ن.ك ١٩٧٥-٢٠٠٠، چاپی یەکەم، چاپخانەی خاك، سلێمانی،٢٠٠٠، ل٧٧.

(٤٥) سەید کاکە، ناوی تەواوی کاکە ئیسماعیل عومەرە، ساڵی ١٩٣٢ لە دێی مورتەکەی گەورە نزیک هەولێر لەدایک بوو، بەشداری لە شۆڕشی ئەیلول کردووەو، لە شۆڕشی نوێدا لەگەڵ مەفرەزە سەرەتاییەکان ڕۆڵی بینیوە.(ئێستاکەش لە ژیان ماوە). بۆ زیاتر زانیاری بڕوانە: سەید کاکە، سەرچاوەی پێشوو، ل٥ بەدواوە.

(٤٦) لێرەوە سەرەتا خەباتی بزووتنەوە لەناو نیمچە بەرەیی یەکێتی دەستی پێ دەکاتو، هەر بۆ ئەو مەبەستەش لە ٦ی تشرینی دووەمی ١٩٧٦ عومەر دەبابە وەکو نوێنەری بزووتنەوە دەچێتە سوریاو لە ناو دەستەی دامەزرێنەری یەکێتی قبوڵ دەکرێت. د.فوئاد مەعسوم، یەکێتیی نیشتمانی کوردستانیی کوردستان.. سەرەتاکان، چەند لاپەڕەیەك لە مێژووی یەکێتی نیشتمانی کوردستان، کۆمەڵێك گوتارو چاوپێکەوتن، چاپی دووەم، چاپخانەی رووناکبیری، سلێمانی، ٢٠٠٥، ل٢٧.

(٤٧) وەرگیراو لە: د. عەلی تەتەر نێروەی، سەرچاوەی پێشوو، ل ٧٨.

(٤٨) مام جەلال، یوبێلی زێوین، بەشی هوشیاریو ڕۆشنبیری مەڵبەندی ڕێکخستنی سلێمانی ی.ن.ك، سلێمانی، ٢٠٠٠، ل١٣.

(٤٩)مەلاشێم حەمەدی حاجی ئۆمەرانی، سەرەتای شۆڕشی نوێی ساڵی١٩٧٦ چۆن دەستی پێکرد؟!، پێداچوونەوەو دووبارە دارشتنەوەی: مومتاز حەیدەری، چاپی یەکەم، چاپخانەی زانکۆ سەلاحەدین، هەولێر،١٩٩٢، ل٢٢ بەدواوە.

(٥٠) سەید عەبدوڵڵا، ناوی تەواوی عەبدوڵڵا محەمەد عەلییە، لە ساڵی١٩٣٦ لە دێی حاجی ئۆمەران لەدایك بووە، هەر لە تەمەنی لاوی پەیوەندی بە کاری سیاسی کردووەو، لە ساڵی ١٩٥٩ بۆتە ئەندامی پارتی دیموکراتی کوردستان، لە شۆڕشی ئەیلول بەشدار بووە، لە دوای نسکۆ خۆیو خێزانەکەی نەفی کراوان، بەڵام زۆری پێ نەچووە گەڕاوەتەوە ناوچەی خۆی، لەگەڵ ئەم پۆڵە پێشمەرگە بووە کە چەخماخی شۆڕشی نوێیان لێداوەو هەر لە یەکەمین شەودا لە ٢٦/٢٥ی مایسی١٩٧٦ دەکوژرێت. بۆ زیاتر زانیاری بڕوانە: مەلاشێم حەمەدی حاجی ئۆمەرانی، سەرچاوەی پێشوو، ل٥٥.

(٥١)مەلاشێم حەمەدی حاجی ئۆمەرانی، هەمان سەرچاوە، ل٢٤.

(٥٢) شاسوار جەلال سەعید غەنی ناسراو بە(ئارام) لە ساڵی ١٩٤٧ لە سلێمانی لە دایك بووە، دەرچووی کۆلێژی بازرگانی زانکۆی بەغدایە، ناوبراو کادیرێکی دیاری کۆمەڵەی مارکسی لینینی کوردستان بووە لە سەرەتای دامەزراندیەوە، تا ئەوە لە ساڵی ١٩٧٦ بۆتە سکرتێری کۆمەڵە، لەگەڵ دەست پێکردنەوەی شۆڕشی نوێ لە خەباتی نیشتمانی بەردەوام بووە تا ئەوەی لە ٣١ی کانوونی دووەمی١٩٧٨ لە ناوچەی قەرەداغ دەکوژرێت. بۆ زیاتر زانیاری لەمەڕ ڕۆڵی سیاسیو ڕۆشنبیری ناوبراو بڕوانە: محەمەد شێخ عەبدولکەریم سوڵەیی، ئارامو بزووتنەوەی شۆڕشگێڕی کورد، بەرگی یەکەمو دووەم، چاپی یەکەم،چاپخانەی کارۆ، سلێمانی، ٢٠٠٧، ل١٧ بەدواوە.

(٥٣)حیکمەت محەمەد کەریم(مەلا بەختیار)، شۆڕشی کوردستانو گۆڕانکارییەکانی سەردەم، چاپی سێیەم، چاپخانەی رۆشنبیری، هەولێر، ١٩٩٤، ل٢٣٥؛ فازیل کەریم ئەحمەد، خەباتی چەکداری لە نێوان ئەفسانەو راستی دا، گۆڤاری یەکگرتن، ژمارە(٩)، ١٩٨٩، ل ل٣٥-٤٠.

(٥٤) حیکمەت محەمەد کەریم(مەلا بەختیار)، سەرچاوەی پێشوو، ل٢٣٥ ؛ فازیل کەریم ئەحمەد، سەرچاوەی پێشوو، ل ل٣٥-٤٠.

(٥٥) صلاح الخرسان،المصدر السابق، ص٣٥٥.

(٥٦) نەوشێروان مستەفا ئەمین، لەکەناری...، ل١٧١.

(٥٧) صلاح الخرسان، المصدر السابق، ص ص ٣٦٢-٣٦٥.

(٥٨)شەڕی دەشتێو، یەکێك بوو لەو شەڕەی کە لە نێوان پۆلێك پێشمەرگە لەگەڵ هێزێکی گەورە ڕژێمی عیراقی لە ناوچەی قەڵادزێ ڕوویدا، سەروەری و قارەمانییەتی ئەو شەڕ بە خوێنی چەند پێشمەرگەیەك لە مێژووی بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کوردستان تۆمار کرا، بۆ زانیار زیاتر بڕوانە، سەید کاکە، سەرچاوەی پێشوو، ل ٩٨ بەدواوە؛ دیمانەی قادر عەزیز، وەرگیراو لە فوئاد سدیق، سەرچاوەی پێشوو، بەشی دووەم، ل ل٩٦-٩٨؛ مەلا بەختیار، یاخی بوون لە مێژوو(لێکدانەوەی ئاوەژوو نەکردنی ڕاستیەکان)، چاپی دووەم، چاپخانەی داناز، سلێمانی١٩٩٨، ل١٤٢ بەدواوە؛ شاخەوان عەباس، شۆڕش بەخوێن بەری گرت..!!، گۆڤاری(K21) ژمارە(٥-٦)، هەولێر، ٢٠٠٩، ل٣٩٨.

(٥٩) بۆ زیاتر زانیاری لە مەڕ ڕووداوی هەکاری بڕوانە: نەوشێروان مستەفا ئەمین، لە کەناری ڕووبار دانوبەوە...، ل ٢٧٧ بە دواوە؛ مەلا بەختیار، یاخی بوون...، ل١٨٤؛ مامۆستا عوسمان کانی پانکەیی، سەروەرییەکانی یەکێتیی نیشتمانیی کوردستان لە ڕۆژگارە سەختەکانی گەلی کورددا، چاپی دووەم، چاپخانەی ڕوون، سلێمانی، ٢٠٠٨، ل ٤٠.

(٦٠) برزۆ عەلی هەژار، سەرچاوەی پێشوو، ل ١٧؛ بەهرۆز گەلاڵی، دووبیرەوەری....، ڕۆژنامەی کوردستانی نوێ.

(٦١) نەشێروان مستەفا ئەمین، لە کەناری...، ل١٦٧.

(٦٢)ڕێباز، سەرچاوەی پێشوو، بەشی یەکەم، ل ٦٢؛ دیمانەیەك لەگەڵ سەلام گۆمەشینی، هەولێر، ١٦ی نیسانی٢٠١٠.

(٦٣)شاخەوان شۆڕش، سەرچاوەی پێشوو، ل٧٧؛ دیمانەیەك لەگەڵ سەلام گۆمەشینی، هەولێر، ١٦ی نیسانی٢٠١٠.

(٦٤)سەرکردایەتی کاتی پارتی دیموکراتی کوردستان، دوای نسکۆی شۆڕش لە ساڵی ١٩٧٥، بەمەبەستی سەرهەڵدانەوەی شۆڕش بە هەوڵی هەر یەك لە مەسعود بارزانی، ئیدریس بارزانی، جەوهەر نامیق، ئازاد بەرواری، سامی عەبدلڕەحمان، فازڵ میرانی و ژمارەیەك کادیری دیکەی پارتی دیموکراتی کوردستان لە تشرینی دووەمی١٩٧٥ هاتە دامەزراند. بۆ زیاتر زانیاری بڕوانە: حبیب محمد کریم، تأریخ الحزب الدیمقراطي الکوردستاني- العراق في محطات رئیسیة١٩٤٦-١٩٩٣، دهۆك، ١٩٩٨، ص.

(٦٥) نەشێروان مستەفا ئەمین، لە کەناری...، ل٢٥٤؛ دیڤید ماکداول، مێژووی هاوچەرخی کورد، بەرگی دووەم، وەرگێرانی: ئەبوبەکر خۆشناو، چاپی یەکەم، چاپخانەی ڕوون، سلێمانی، ٢٠٠٣، ل٧١١.

(٦٦) شاخەوان شۆڕش، سەرچاوەی پێشوو، ل٨٠.

(٦٧)مەلا بەختیار، یاخی بوون لە مێژوو، ل١٦٣؛ ڕێباز، سەرچاوەی پێشوو، بەشی یەکەم، ل١١٣؛ دیمانەی قادر عەزیز، وەرگیراو لە فوئاد سدیق، سەرچاوەی پێشوو، بەشی دووەم، ل١٠١.

(٦٨) سەیری تەوەری یەکەم بەشی دووەمی ئەم توێژینەوەیە بکە.

(٦٩) نامەی سالار عزیز، بۆ ڕەزاق فەیلی، لە ١٩٧٨/٥/١٧. وەرگیراو لە: عەلی تەتەر، سەرچاوەی پێشوو، ل١٠١.

(٧٠) نەشێروان مستەفا ئەمین، لە کەناری...، ل١٧١.

(٧١)پشکۆ نەجمەدین، سەرچاوەی پێشوو، ل ١١٢.

(٧٢) بە هرۆز گەلاڵی، رەسول مامەند...، ل٥٨؛ شاخەوان شۆڕش، سەرچاوە پێشوو، ل٧٩؛ دیمانەیەك لەگەڵ محەمەد فاتیح، هەولێر، ١٢ی نیسانی ٢٠١٠؛ دیمانەی قادر عەزیز، وەرگێراو لە فوئاد سدیق، سەرچاوەی پێشوو، بەشی دووەم، ل١٠١.

(٧٣)مەلا بەختیار، یاخی بوون لەمێژوو، ل ل٧٥-٧٦.

(٧٤) نەشێروان مستەفا ئەمین، لە کەناری...، ل٢٥٤.

(٧٥)دیمانەی حەمەی حاجی مەحموود، وەرگیراو لە فوئاد سدیق، سەرچاوەی پێشوو، ل٣٨؛ شاخەوان شۆڕش، سەرچاوەی پێشوو،ل٨٠.

(٧٦)بە هرۆز گەلاڵی، رەسول مامەند...، ل٥٩.

(٧٧)دیمانەیەك لەگەڵ محەمەد فاتیح، هەولێر، ١٢ی نیسانی ٢٠١٠؛ بە هرۆز گەلاڵی، رەسول مامەند...، ل٥٨.

(٧٨)دیمانەی قادر عەزیز، وەرگیراو لە فوئاد سدیق، سەرچاوەی پێشوو، بەشی دووەم، ل١٠٠.

(٧٩) مەحموود عوسمان لە ساڵی١٩٣٨ لە پێنجوێن لە دایك بووەو، قۆناغەکانی خوێندنی بە سەرکەوتووی تەواوکردووە. ناوبراو بەشداری لە شۆڕشی ئەیلوولدا کردووەو ماوەیەك بەرپرسی مەکتەبی تەنفیزی بووە، هەروەها ڕۆڵی بەرچاوی لە بزووتنەوەی ڕزگاریخوازی کوردستاندا بینیوە. ئێستاکەش ئەندامی ئەنجوومەنی نوێنەرانی عیراقە لەسەر لیستی هاوپەیمانی کوردستان. دیمانەیەك لەگەڵ دوکتۆر مەحموود عوسمان، بەغدا، ١٩ی حوزەیرانی٢٠٠٨.

(٨٠) لێژنەی ئامادەکاری پارتی دیموکراتی کوردستان لە ساڵی ١٩٧٧ لە سەر دەستی هەر یەك لە مەحموود عوسمان، عەدنان موفتی، شەمسەدین موفتی، قادر جەباری، مولازم جەمال خۆشناو، مولازم فوئادچەلەبیو مستەفا خۆخێ هاتە دامەزراندن، بەهۆی ئەوەی ئەمانە گەیشتبوونە ئەم بیروباوەرەی کە ناتوانن لەناو پارتی دیموکراتی کوردستان کار بکەن. کاظم حبیب، لمحات من النضال حركة التحرر الوطني للشعب الكردي في كردستان العراق، دار ئاراس للطباعة والنشر،اربیل، ٢٠٠٥، ص٣٧٤.

(٨١) دیمانەی قادر عەزیز، وەرگیراو لە فوئاد سدیق، سەرچاوەی پێشوو، بەشی دووەم، ل١٠٢؛ دیمانەیەك لەگەڵ محەمەد فاتیح، هەولێر، ١٢ی نیسانی ٢٠١٠.

(٨٢) پارتی دیموکراتی کوردستانی ئێران بە تایبەتی عەبدلڕەحمان قاسملو، کە تازە دەستیان بە خەباتی چەکداری کردبۆوە، لە ناوچەکەو هێزێکی گرنگ بوونو، هانی سەرکردایەتی بزووتنەوەی داوە، بە هۆی ئەوەی تاڵەبانی دەستی دەخستە ناو کاروباری ناوخۆی ڕۆژهەڵاتی کوردستانەوە. دیمانەیەك لەگەڵ نەوشێروان مستەفا ئەمین، سلێمانی، ١٧ی مارتی٢٠٠٩. (نەوشێروان مستەفا ئەمین، ساڵی ١٩٤٤ لە سلێمانی لە دایك بووەو، قۆناغەکانی خوێندنی تا دەگاتە زانکۆ لە سلێمانی تەواو کردووە، ساڵی ١٩٦٨ بەشی زانستی سیاسی لە زانکۆ بەغدا تەواوکردووە. ناوبراو یەکێکە لە دەستەی دامەزرێنەری یەکێتی نیشتمانی کوردستانو لە ساڵی ١٩٧٧ تاوەکو ساڵی ١٩٩٣ سکرتێری کۆمەڵەی ڕەنجدەرانی کوردستان بووەو، دواتر جێگری سکرتێری گشتی یەکێتی، تا ئەوەی لە ساڵی

٢٠٠٦ بە تەواوەتی دەستی لەکار کێشاوەتەوەو کۆمپانیایەکی ڕاگەیاندنی بەناوی وشەوە دامەزراندووەو، ئێستاکەش سەرۆکی بزووتنەوەی گۆڕانەو، لە سلێمانی نیشتەجێیە).

(٨٣) بۆ زیاتر زانیاری بڕوانە: عەلی تەتەر نێروەی، سەرچاوەی پێشوو، ل١٠٣ بەدواوە.

(٨٤) پشکۆ نەجمەدین، سەرچاوەی پێشوو،ل١١٢.

(٨٥) گۆرەشێر، گوندێکی ڕۆژهەڵاتی کوردستانو دەکەوێتە ئەوبەر گوندی شێنێ، لە نزیك سنوور.

(٨٦)لەم کۆنگریەدا سالح یوسفی بە سکرتێری گشتیو هەریەك لە: ڕەسوڵ مامەند، مەحموود عوسمان، تاهیر عەلی والی، عادل موراد، قادر جەباری، مەلا ناسیح، عەدنان موفتی، سەید کاکە، قادر عەزیز، ئەحمەد فەقێ ڕەش، شەوکەتی حاجی موشیر ئەنوەر مەجید سوڵتان بە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژێردران. بۆ زیاتر زانیاری بڕوانە: بەهرۆز گەلاڵی، ڕەسوڵ...، ل٧٣.

(٨٧)رەهبەری سەید ئیبراهیم، ڕزگاری دەنگی یەکێتی شۆڕشگێرانی کوردستان، چاپخانەی حەمدی، سلێمانی، ٢٠١١، ل ١٥.

(٨٨) فاتح رسول، صفحات من تاريخ كفاح الشعب الكوردي، ترجمة و تقديم كمال غمبار، الجزء الاول، السليمانية، ٢٠٠٥، ص ٤١١.

(٨٩) پشکۆ نەجمەدین، دیوی ناوەوەی ڕووداوەکان وەڵامێك بۆ نەوشیروان مستەفا، چاپی یەکەم، چاپخانەی وەزارەتی رۆشنبیری، هەولێر، ١٩٩٧، ل ١١؛ شاخەوان عەباس، سەفەری کوردایەتی بیرەوەری شارو شاخ بەرگی یەکەم، چاپی یەکەم، بێ شوێنی چاپ، ٢٠٠٢، ل ٢٤٤.

(٩٠)سەلام عەبدولکەریم، ژیانی سیاسیی لە باشوری کوردستان ١٩٧٥- ١٩٩١ سەرهەڵدانی ڕەوتی سۆسیالیستیو دروستبونی حزبی سۆسیالیستی کوردستان وەك نموونە، چاپی یەکەم، چاپخانەی چوارچرا، سلێمانی، ٢٠٠١، ل٦٩.

(٩١) رەهبەری سەید ئیبراهیم، ڕزگاری دەنگی یەکێتی شۆڕشگێرانی کوردستان، چاپخانەی حەمدی، سلێمانی، ٢٠١١، ل ١٥.

(٩٢) هەمان سەرچاوەو لاپەرە.

(٩٣) وەرگیراو لە: محمد حاجی محمود، سەرچاوەی پێشوو، بەرگی دووەم، ل ل ٧١١-٧٧٤. تێبینی نووسەر ئاماژە بۆ ئەوە کردووە کە دەستنووسی بەیاننامەکە زۆر کۆنەو بەشێك لە وشەکانی ڕووشاوە، بۆیە لەو شوێنانەی کە وشەکە نەزانراوە چییە بۆ شایی بەجێ هێشتووە.

(٩٤)وەرگیراو لە محمد حاجی محمود، هەمان سەرچاوە، بەرگی یەکەم، ل ل ٥٧٣-٥٧٨. تێبینی:بەپێی یادداشتەکانی کەریمی حیسامی بێ ئەوە یەکەمین بەیاننامەی دامەزراندنی بزووتنەوەی سۆسیالیستی کوردستان بووە، چونکە یەکەمین جار لەسەر دەستی ئەوان لە بەیروت ئەوان چاپکراوە، بۆیە ڕەنگە لە ١ی مارتی ١٩٧٧ دووبارە هەر ئەوان چاپیان کردبێتەوە.کەریمی حیسامی، سەرچاوەی پێشوو، بەرگی پێنجەم، ل٨٧.